

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- Danskfagligt arbejde med kanonlitteratur 1. - 2. klasse

Lisbeth Alnor Christensen

Forlaget Hauboundervisning

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- Danskfagligt arbejde med
kanonlitteratur 1. - 2. klasse

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- Danskfagligt arbejde med
kanonlitteratur 1. - 2. klasse

Lisbeth Alnor Christensen

© Forlaget Hauboundervisning

3. udgave, 1. oplag 2025

Forlagsredaktion:
Ole Haubo Christensen

Foto, illustrationer og grafisk design:
Ole Haubo Christensen

Tegninger:
Nikolaj Kragelund s 2, 102
Rasmus Alnor Christensen s 23
Lisbeth Alnor s 53
Jimmy Vistisen s 97-98

**Husk at indberette til Copydan, når du
printer, kopierer eller bruger bogen
eller sider herfra digitalt.
Det gør en stor forskel for forfatterne.**

ISBN 978-87-92761-91-0

Forlaget Hauboundervisning
Kærlodden 1
8320 Mårslet
Telefon: 20 45 89 35
info@hauboundervisning.dk
www.hauboundervisning.dk
www.haubo.net

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kanongode folkeviser salmer og digte

- danskfagligt arbejde
med kanonlitteratur
1. – 2. klasse

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Indhold

Forord	Side	5	Hvorfor arbejde med kanonlitteratur?	55
Folkeviser			Fælles Mål	56
Katten ligger under kakkellovnen		6	At undervise i kanonlitteratur	57
Mallebrok er død i krigen		9	Læsning og litteraturforståelse	58
Salmer			Litteraturforståelse og den litterære samtale	59
Et barn er født i Betlehem		12	Lyrik	61
Dejlig er den himmel blå		14	Hvad er et digt?	61
Glade jul, dejlige jul		16	Tekstarbejde – Digte	64
Nu titte til hinanden		18	Litteraturhistoriske linjer	
Digte og sange			Folkeviser	65
Stork, stork Langeben		20	Salmer	68
Pandebeben godt det gror!		22	Romantik, harmoni, længsel	68
Hvor skoven dog er frisk og stor		24	Realisme	69
Ole sad på en knold og sang		26	Biografier	
Syv arbejdsvante dværge		28	N.F. S Grundtvig	70
Digt af Henrik Pontoppidan		30	B. S. Ingemann	70
Blæst		32	H.C. Andersen	71
Androkles og løven		34	Jeppe Aakjær	71
Zoologisk have		38	Tom Kristensen	72
Ode til en død kat		42	Johannes V. Jensen	72
Heksen		44	Cecil Bødker	73
Noget om at blive trådt på		46	Tove Ditlevsen	73
Ude i skoven sad nisser og kæmper		48	Halfdan Rasmussen	73
Tyggegummi-kongen Bobbel		51	Metodisk vejledning og baggrund	74
Lærervejledning			Kopiark	90
Bogens opbygning		53		
Oversigt over kanon og indhold		54		

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Forord

'Kanongode folkeviser, salmer og digte 1' indeholder nogle af de bedste tekster af danske forfattere skrevet gennem de sidste 1000 år. De er vigtige bidrag til litteraturhistoriens vingesus.

Du og dine elever kommer på rejse i tiden. I mærker folkeviserne emme af liv og død, fornemmer troens beskyttende kappe i salmerne. I forundres over tekster om liv og død, mennesker og dyr, vores værdier og livets fantasifulde forunderlighed.

At læse lyrik fordrer åbenhed hos læseren. Digte taler til læserens sanser og erfaringer med livet. Gennem åben læsning, hvor sanser stimuleres, spørgsmål stilles og svar søges, skabes samtalen mellem tekst og læser. Denne samtale folder sig ud i arbejdet med 'Kanongode folkeviser, salmer og digte 1'. Du og dine elever bliver beriget af mødet med forfattere, der har bidraget til dansk kulturs kanon inden for litteratur. Forfattere, der med tekster rejser debat, stiller spørgsmål og får os til at undres over historie, samfund og vores liv.

Lisbeth Alnor Christensen

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Katten ligger under kakkelovn

1. Katten ligger under kakkelovn
og sørger for sin unge,
katten ligger under kakkelovn
og sørger for sin unge,
for nu er katten død, død,
for nu er katten død, død!
Så gik der bud hen til snedkeren,
til snedkeren den vise,
han skulle komme så hastigt hen
at gøre kattens kiste,
for nu er katten død, død,
for nu er katten død, død!
2. Katten ligger under kakkelovn
og sørger for sin unge,
katten ligger under kakkelovn
og sørger for sin unge,
for nu er katten død, død,
for nu er katten død, død!
Så gik der bud hen til jomfruen,
til jomfruen den sorte,
hun skulle komme så hastigt hen
til katten sy en skjorte,
for nu er katten død, død,
for nu er katten død, død!
3. Katten ligger under kakkelovn
og sørger for sin unge,
katten ligger under kakkelovn
og sørger for sin unge,
for nu er katten død, død,
for nu er katten død, død!
Så gik der bud hen til degnen,
til degnen den unge,
han skulle komme så hastigt hen
at over katten sjunge,
for nu er katten død, død,
for nu er katten død, død!
4. Katten ligger under kakkelovn
og sørger for sin unge,
katten ligger under kakkelovn
og sørger for sin unge,
for nu er katten død, død,
for nu er katten død, død!
Og allerførst så kom rotterne,
de bar ham ned ad trapper,
og sidenefter kom musene
med lange sorte kapper,
for nu er katten død, død,
for nu er katten død, død!

Arbejdsforslag til 'Katten ligger under kakkelovn'

1. Hvad synes du?

Tegn og skriv om:

- Det du godt kan lide.
- Det du ikke kan lide.
- Det der undrer dig.
- Det visen minder dig om.

Kopiark 1: Den litterære samtale

Det kan jeg lide	Det kan jeg ikke lide
Det undrer mig	Det minder mig om

2. Fortæl visen som tegneserie.

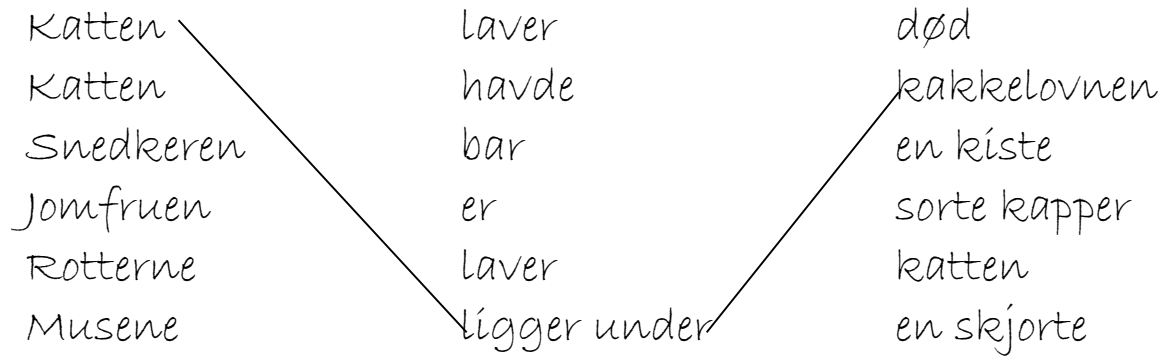
- Hvad tænker og siger snedkeren?
- Hvad tænker og siger jomfruen?
- Hvad tænker og siger degnen?
- Hvad tænker og siger mus og rotter?
- Hvad tænker og siger kattens unge?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

3. Hvad er rigtigt?

4. Kan du rime?

Find ord der rimer i visen.

sorte rimer på _____

_____ rimer på _____

_____ rimer på _____

5. Skriv selv.

- Skriv en liste med katteord.
- Skriv et digt om katte. Brug dine katteord.
Dit digt skal rime.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Mallebrok er død i krigen

1. Mallebrok er død i krigen
fili-ong-gong-gong og tinge-linge-ling.
Mallebrok er død i krigen
i attenfireogtres,
i attenfireogtres,
i attenfireogtres.
Mallebrok er død i krigen
i attenfireogtres.
2. Han blev til graven båren
fili-ong-gong-gong og tinge-linge-ling.
Han blev til graven båren
af fire hædersmænd,
af fire hædersmænd,
af fire hædersmænd.
Han blev til graven båren
af fire hædersmænd.
3. Den ene bar hans sabel
fili-ong-gong-gong og tinge-linge-ling.
Den ene bar hans sabel
den anden hans gevær,
den anden hans gevær,
den anden hans gevær.
Den ene bar hans sabel
den anden hans gevær.
4. Den tredje bar hans skjorte
fili-ong-gong-gong og tinge-linge-ling.
Den tredje bar hans skjorte
den fjerde ingenting,
den fjerde ingenting,
den fjerde ingenting.
Den tredje bar hans skjorte
den fjerde ingenting.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

5. Og da de kom til graven
fili-ong-gong-gong og tinge-linge-ling.
Og da de kom til graven,
så var der ingen hul,
så var der ingen hul,
så var der ingen hul.
Og da de kom til graven
så var der ingen hul.

6. Og præsten holdt en tale
fili-ong-gong-gong og tinge-linge-ling.
Og præsten holdt en tale,
han sagde ingenting,
han sagde ingenting,
han sagde ingenting.
Og præsten holdt en tale,
han sagde ingenting.

7. Nu ligger han i graven
fili-ong-gong-gong og tinge-linge-ling.
Nu ligger han i graven
og tygger på en skrå,
og tygger på en skrå,
og tygger på en skrå.
Nu ligger han i graven,
og tygger på en skrå.

8. Og når den så bli´r gammel
fili-ong-gong-gong og tinge-linge-ling
Og når den så bli´r gammel,
så ta´r han sig en ny,
så ta´r han sig en ny,
så ta´r han sig en ny.
Og når den så bli´r gammel,
så ta´r han sig en ny.

Arbejdsforslag til folkevisen 'Mallebrok er død i krigen'

1. Hvad synes du?

Tegn og skriv om:

- Det du godt kan lide.
- Det du ikke kan lide.
- Det der undrer dig.
- Det visen minder dig om.

Kopiark 1: Den litterære samtale

Det kan jeg lide	Det kan jeg ikke lide
Det undrer mig	Det minder mig om

2. Fortæl visen som tegneserie.

3. Visen gentager linjer.

- Find gentagelser.

4. Lav visen som drama.

- Lav en rolleliste.
- Lav en liste over rekvisitter.

5. Skriv løs.

- Skriv ti ord om 'det visen minder dig om'.
- Skriv et brev eller en historie. Brug dine ti ord.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Et barn er født i Bethlehem

N. F. S. Grundtvig, 1820

1. Et barn er født i Bethlehem,
Bethlehem,
thi glæder sig Jerusalem.
Halleluja,
halleluja!
2. En fattig jomfru sad i løn,
sad i løn,
og fødte himlens kongesøn.
Halleluja,
halleluja!
3. Han lagdes i et krybberum,
krybberum,
Guds engle sang med fryd derom.
Halleluja,
halleluja!
4. Og østens vise ofred der,
ofred der,
Guld, røgelse og myrra skær.
Halleluja,
halleluja!
5. Forvunden er nu al vor nød,
al vor nød,
os er i dag en frelser fød.
Halleluja,
halleluja!
6. Guds kære børn vi blev påny,
blev påny,
skal holde jul i himmelby.
Halleluja,
halleluja!
7. På stjernetæpper lyseblå,
lyseblå,
skal glade vi til kirke gå.
Halleluja,
halleluja!
8. Guds engle der os lære brat,
lære brat,
at synge, som de sang i nat.
Halleluja,
halleluja!
9. Da vorde engle vi som de,
vi som de,
Guds milde ansigt skal vi se.
Halleluja,
halleluja!
10. Ham være pris til evig tid,
evig tid,
for frelser bold og broder blid!
Halleluja,
halleluja!

Arbejdsforslag til 'Et barn er født i Betlehem'

1. Syng salmen.
2. Hvor kender du salmen fra?
3. Hvem er barnet fra Betlehem?
 - Lav et biodigt om barnet.

Biodigt:

Navn:

Alder:

Familie:

Kan godt lide:

Kan ikke lide:

Ønsker sig:

Tre vigtige ord:

4. Find ord, du ikke forstår.
 - Sæt streg under ordene.
 - Gæt på hvad ordene betyder.
5. Vælg fem vigtige ord fra salmen.
 - Fortæl om dine ord.
 - Tegn noget om dine ord.
 - Skriv om dine ord.
6. Byg en scene fra salmen.

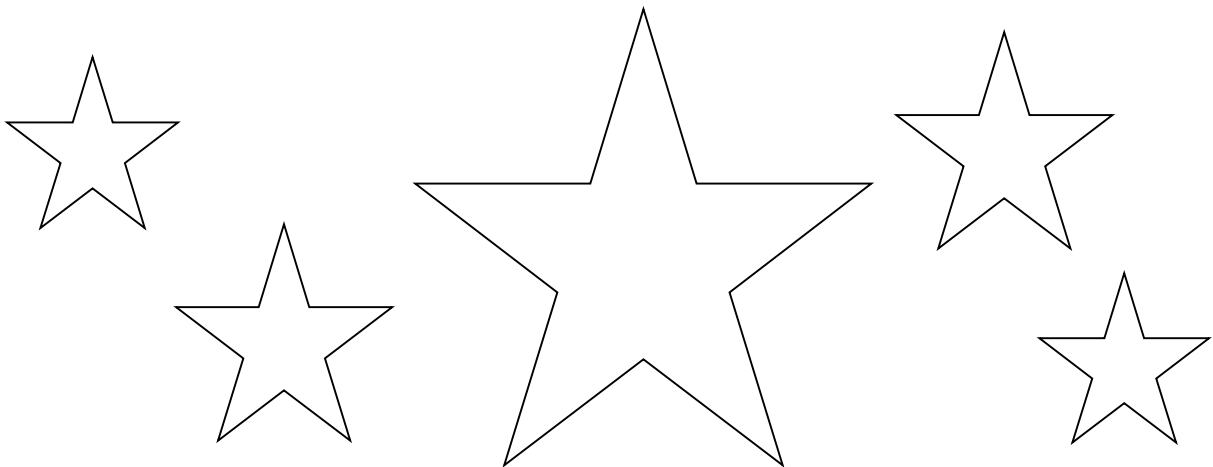
Vigtige ord fra salmen:

Dejlig er den himmel blå

N. F. S. Grundtvig, 1853

1. Dejlig er den himmel blå,
lyst det er at se derpå,
hvor de gyldne stjerner blinke,
hvor de smile, hvor de vinke
os fra jorden op til sig,
os fra jorden op til sig.
2. Det var midt i julenat,
hver en stjerne glimted mat,
men med ét der blev at skue
én så klar på himlens bue
som en lille stjernesol,
som en lille stjernesol.
3. Når den stjerne lys og blid
sig lod se ved midnatstid,
var det sagn fra gamle dage,
at en konge uden mage
skulle fødes på vor jord,
skulle fødes på vor jord.
4. Vise mænd fra østerland
drog i verden ud på stand
for den konge at oplede,
for den konge at tilbede,
som var født i samme stund,
som var født i samme stund.
5. De ham fandt i Davids hjem,
de ham fandt i Betlehem,
uden spir og kongetrone,
der kun sad en fattig kone,
vugged barnet i sit skød,
vugged barnet i sit skød.
6. Stjernen ledte vise mænd
til vor Herre Kristus hen;
vi har og en ledestjerne,
og når vi den følger gerne,
kommer vi til Jesus Krist,
kommer vi til Jesus Krist.
8. Denne stjerne lys og mild,
som kan aldrig lede vild,
er hans guddoms-ord det klare,
som han os lod åbenbare
til at lyse for vor fod,
til at lyse for vor fod.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Arbejdsforslag til 'Dejlig er den himmel blå'

1. Syng salmen.
2. Hvor kender du salmen fra?
3. Hvem synger vi om?
 - Lav en rolleliste.
4. Lav et biodigt om en af personerne.
5. Tegn et kort.
 - Vis hvilken rute de tre vise mænd gik.
 - Hvad så de?
 - Hvem mødte de?
6. Find ord du ikke forstår.
 - Sæt streg under ordene.
 - Gæt på hvad ordene betyder.
7. Vælg fem vigtige ord fra salmen.
 - Fortæl om dine ord.
 - Tegn noget om dine ord.
 - Skriv om dine ord.
8. Salmen fortæller om stjerner.
 - Hvem er stjernen i dit liv?
9. Byg en scene fra salmen.

Biodigt:

Navn:

Alder:

Familie:

Kan godt lide:

Kan ikke lide:

Ønsker sig:

Tre vigtige ord:

Vigtige ord fra salmen:

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Glade jul, dejlige jul

B. S. Ingemann, 1850

1. Glade jul, dejlige jul,
engle daler ned i skjul!
Hid de flyver med paradigrønt,
hvor de ser, hvad for Gud er kønt,
lønlige blandt os de går,
- lønlige blandt os de går!
2. Julefryd, evige fryd,
hellig sang med himmelsk lyd!
Det er englene, hyrderne så,
dengang Herren i krybben lå,
evig er englenes sang,
- evig er englenes sang.
3. Fred på jord, fryd på jord,
Jesusbarnet blandt os bor!
Engle sjunger om barnet så smukt,
han har Himmerigs dør oplukt,
salig er englenes sang,
- salig er englenes sang.
4. Salig fred, himmelsk fred
toner julenat herved!
Engle bringer til store og små
bud om ham, som i krybben lå;
fryd dig, hver sjæl, han har frelst,
- fryd dig, hver sjæl, han har frelst!

Arbejdsforslag 'Glade jul, dejlige jul'

1. Syng salmen.
2. Hvor kender du salmen fra?
3. Find ord du ikke forstår.
 - Sæt streg under ordene.
 - Gæt på hvad ordene betyder.
4. Find ord der rimer.
 - Hvilket rim kan du bedst lide? Hvorfor?

Fortsæt rimene:

<i>jul</i>	rimer på
<i>grønt</i>	rimer på
	rimer på
	rimer på
	rimer på
	rimer på

5. Vælg fem vigtige ord fra salmen.
 - Fortæl om dine ord.
 - Tegn noget om dine ord.
 - Skriv om dine ord.
6. Engle er vigtige i salmen.
 - Hvad er en engel?
 - Hvordan ser en engel ud?
 - Tegn eller lav en engel.
 - Hvad kan en engel?
 - Skriv et digt om en engel.

Vigtige ord fra salmen:

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Nu titte til hinanden de favre blomster små

B. S. Ingemann, 1837

Nu titte til hinanden de favre blomster små,
de muntre fugle kalde på hverandre.
Nu alle jordens børn deres øjne opslå,
nu sneglen med hus på ryg vil vandre.

Arbejdsforslag til 'Nu titte til hinanden de favre blomster små'

1. Syng og læs digtet.
2. Lav en tegning til digtet.
3. Vælg tre vigtige ord fra digtet.
 - Fortæl om dine ord.
 - Tegn noget om dine ord.
 - Skriv om dine ord.
4. Den, der fortæller, har brugt sine sanser.
 - Hvilke sanser bruges i digtet?
5. Hvilke sanser har vi?
 - Tegn og skriv om dine sanser.
6. Hvad vækker dine sanser om morgenen?

Jeg hører

Jeg ser

Jeg lugter

Jeg smager

Jeg mærker

7. Hvordan er din morgen?
 - Skriv morgen-ord fra din morgen.
 - Tegn og skriv om din morgen.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Stork, stork, Langeben!

B. S. Ingemann, 1842

1. Stork, stork, Langeben!
Hvor var du så længe?
Så du Kong Faraos høje sten?
Gik du på Nilstrømmens enge?
2. Stork, stork, Langeben!
med de røde hoser!
Hvor har du gjort af dit ene ben?
Blev det i Faraos moser?
3. Stork, stork, Langeben!
Lykken vil du bringe,
gemmer du den med dit ene ben
listelig under din vinge?
4. Stork, stork, favre små
bringer du vor moder.
Er det en søster med øjne blå
eller en lille kærbroder?

Ordforklaring:

favre: smukke

hoser: bukser

Arbejdsforslag til 'Stork, stork, Langeben'

1. Hvad ved du om storke?
2. Lav en model af en stork.
3. Undersøg om storken:
 - Hvad spiser storken?
 - Hvordan ser storken ud?
 - Hvor kan vi finde storken?
 - Hvordan formerer storken sig?
 - Hvilke fjender har storken?
 - Hvordan kan storken forsvare sig?
4. Syng sangen.
5. Hvad fortæller sangen om storke?
 - Hvad er fakta?
 - Hvad er fantasi?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Pandeben! Godt det gror!

H. C. Andersen, 1845

1. Pandeben! Godt det gror!
Bag ved det forstanden bor.
Den vil læse, den vil lære,
bringe dig i agt og ære,
sidde som en holden en
bag det stolte pandeben.
2. Øjesten! Nej, hvor klar!
Tror jeg ikke, to du har!
Se dog bare, hvor de klares,
jeg kan se dig - o bevares!
lige ind i hjertebeben,
du, min egen øjesten!
3. Næsetip! - Hvilken hest!
Et par briller rider bedst.
Når du ikke vejen kender,
rider de, hvor tippet vender.
Hvilken lille stumpet snip!
Hesten hedder næsetip!
4. Mundelip! - Frisk og rød!
Er det sandt, du er så sød?
Kan jeg ganske på dig lide,
vil ej tænderne mig bide?
Jeg vil tage kysset - svip!
Det tog jeg fra mundelip.
5. Hageflip! - Det er vist,
hageflippen kommer sidst.
Men i kløften, som jeg hører,
er der nok en luks, der kører,
det går over næsetip,
mundelip og hageflip.
6. Dikkedik' - Hvad er det!
Vil du sidde rank og ret,
så skal jeg nok luksen finde;
thi jeg ved, han er derinde.
O, nu har jeg ham, den strik!
Dikke, dikke, dikke, dik!

luks: gavtyr, sjover

Arbejdsforslag til 'Pandeben godt det gror'

1. Syng visen

- Peg på det, I synger om.

2. Tegn et ansigt.

- Sæt ord på dele af ansigtet.

3. Hvilke sanser har du?

4. Find ord der rimer.

- Skriv dine rim.

Strofe 1

gror rimer på

rimer på

rimer på

Strofe 2

rimer på

rimer på

rimer på

Strofe 3

rimer på

rimer på

rimer på

Strofe 4

rimer på

rimer på

rimer på

Strofe 5

rimer på

rimer på

rimer på

Strofe 6

rimer på

rimer på

rimer på

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Hvor skoven dog er frisk og stor

H. C. Andersen, 1850

1. Hvor skoven dog er frisk og stor,
kuk-kuk, kuk-kuk, fallera.
Skovmærker der og jordbær gror,
kuk-kuk, kuk-kuk, fallera.
I træets bark er mærke sat,
der så jeg dig en måneklar nat.
Kuk-kuk, kuk-kuk, fallera,
kuk-kuk, kuk-kuk, fallera.
2. I måneskin er smukt at gå,
kuk-kuk, kuk-kuk, fallera.
I skov ved solskin ligeså,
kuk-kuk, kuk-kuk, fallera.
Af kukkeren jeg vide får,
hvor mange kys og leveår.
Kuk-kuk, kuk-kuk, fallera,
kuk-kuk, kuk-kuk, fallera.
3. Gør ikke verden dig for tung,
kuk-kuk, kuk-kuk, fallera.
Husk på, du er kun én gang ung,
kuk-kuk, kuk-kuk fallera.
Skovmærker gror, og jordbær gror,
og kukkeren ved når og hvor.
Kuk-kuk, kuk-kuk, fallera,
kuk-kuk, kuk-kuk, fallera.

Arbejdsforslag til 'Hvor skoven dog er frisk og stor'

1. I sangen hører du om en fugl.
 - Hvad hedder fuglen?
 - Hvad ved du om fuglen?

2. Lav en model af fuglen.

3. Undersøg:
 - Hvad spiser fuglen?
 - Hvordan ser fuglen ud?
 - Hvor kan vi finde fuglen?
 - Hvordan formerer fuglen sig?
 - Hvilke fjender har fuglen?
 - Hvordan kan fuglen forsvare sig?

4. Hvad fortæller sangen om fuglen?
 - Hvad er fakta?
 - Hvad er fantasi?

5. Hvilket humør kommer du i, når du synger sangen?
 - Hvad skaber humør i sangen?

6. Hvem synger omkvædet 'kuk-kuk, kuk-kuk, fallera'?

7. Hvad får du at vide om skoven?
 - Skriv andre ord om skoven.
 - Mine skovord:

træ, rådyr...

8. Skriv løs.
Skriv en historie om en skov og en 'kukker'.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Ole sad på en knold og sang

Jeppé Aakjær, 1899

1. Ole sad på en knold og sang,
la-la-la-la-la-la-la-la-la!
får og beder omkring ham sprang.
tra-la-la-la-la-la-la-la!
2. Lyngen sused, og skyen gled,
la-la-la-la-la-la-la-la-la!
udfugtslængsler i hjertet sved.
tra-la-la-la-la-la-la-la!
3. Heden stænged, og mindet spandt,
la-la-la-la-la-la-la-la-la!
moders øjne dog stærkest bandt.
tra-la-la-la-la-la-la-la!
4. Snart den ting dog blev åbenbar:
la-la-la-la-la-la-la-la-la!
minder gør ikke sagen klar.
tra-la-la-la-la-la-la-la!
5. Stak så Ole en dag i trav,
la-la-la-la-la-la-la-la-la!
stod med et ved det store hav.
tra-la-la-la-la-la-la-la!
6. Øjet skinnede, tåren randt,
la-la-la-la-la-la-la-la-la!
intet mere i verden bandt.
tra-la-la-la-la-la-la-la!
7. Over havene hyrden fo'r,
la-la-la-la-la-la-la-la-la!
fårene står der endnu og glor.
tra-la-la-la-la-la-la-la!
8. Ej kan bede og får forstå
la-la-la-la-la-la-la-la-la!
længsler tog over bølger blå.
tra-la-la-la-la-la-la-la!

Arbejdsforslag til 'Ole sad på en knold og sang'

1. Syng sangen.
2. Fortæl sangen som tegneserie.
 - Skriv hvad Ole tænker.
 - Skriv hvad Ole siger.
 - Skriv hvad får og geder tænker.
 - Skriv hvad får og geder siger.
3. Hvad ønsker Ole sig?
 - Lav en ønskeliste for Ole.
4. Hvad tror du, Ole oplever?
 - Skriv selv strofe 9 og 10.
 - Fortæl om Oles rejse.
 - Fortæl om Oles nye land.

9.

la-la-la-la-la-la-la-la-la-la!

la-la-la-la-la-la-la-la-la-la!

10.

la-la-la-la-la-la-la-la-la-la!

la-la-la-la-la-la-la-la-la-la!

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Syv arbejdsvante dværge

Jeppé Aakjær, 1926

1. Syv arbejdsvante dværge til skovs mon gå,
de fælder stammer store og stammer små.
Hvem skal koge grøden mør?
Hvem skal malke vore køer?
Hvem skal vi som hjælper i huset få?
2. Prinsesselil Snehvide, så træt, så træt,
hun kommer sky fra skoven til denne plet.
Hvem kan bo i hytten her?
Nej, hvor sengen dog er kær!
Her skal snart jeg hvile så blødt og let.
3. Den væne glut Snehvide gør hytten ren,
hun skrubber, og hun skurer hver flisesten,
reder seng og koger mad,
dækker bord med skål og fad,
går så trygt til lejet på unge ben.
4. De trætte dværge kommer fra skovs, jo vist!
Men knap de kender stuen igen fra sidst.
Hvem har dog redt sengen her?
Hvem lagt dug på bordet der?
Det har små Snehvide, som sover hist!

Ordforklaring:

sky: bange

væne: smukke, skønne, dejlige

glut: ung kvinde

lejet: sengen

Arbejdsforslag til 'Syv arbejdsvante dværge'

1. Læs digtet.

Kopiark 1: Den litterære samtale

2. Hvad synes du?

Tegn og skriv om:

- Det du godt kan lide.
- Det du ikke kan lide.
- Det der undrer dig.
- Det visen minder dig om.

Det kan jeg lide	Det kan jeg ikke lide
Det undrer mig	Det minder mig om

2. Digtet handler om et kendt eventyr.

- Hvad er der sket før?
- Hvad sker der bagefter?

3. Find rim i digtet.

- Sæt streg under rim.

4. Hvem er med i digtet?

- Lav en rolleliste.

5. Lav et biodigt om en af personerne.

Biodigt:

Navn:

Alder:

Familie:

Kan godt lide:

Kan ikke lide:

Ønsker sig:

Tre vigtige ord:

6. Læs digtet højt i grupper.

- Hver gruppe har en dværg, en snehvide og en fortæller.
- Hvem læser hvad?
- Fordel digtets verselinjer mellem jer.
- Læs højt.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Digt af Henrik Pontoppidan

Henrik Pontoppidan, 1917

Med trold jeg kæmpede i skrift og tale,
indtil jeg næsten selv fik horn og hale.

Arbejdsforslag til digt af Henrik Pontoppidan

1. Hvordan er en trold?

- Tegn en trold.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

2. Skriv ord om trolde.

stærk, farlig

3. Tal om digtet.

- Hvorfor tror du, der har været kamp?
- Hvilke kampe kender du?
- Hvilke kampe kan du godt lide?
- Hvilke kampe er de sværeste?

4. Navn til digtet.

- Find et navn til digtet.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Blæst

Tom Kristensen, 1927

1. Blæst som går i skove,
som aldrig skal sove,
for blæsten er til.
2. Hav står i bølger,
som væltende følger
den blæst, som er til.
3. Ild slår i vejret,
som om den begæred
den blæst, som er til.
4. Blæst går i rummet,
som ellers forstummed;-
men blæsten er til.

Arbejdsforslag til 'Blæst'

1. Læs digtet.
2. Find ord du ikke forstår.
 - Sæt streg under ordene.
 - Gæt på hvad ordene betyder.
3. Lav en tegning til digtet.
4. Find ord der rimer.
 - Sæt streg under rim.
 - Hvilket rim kan du bedst lide? Hvorfor?
5. Tænk på blæst og brug dine sanser. Se – lugt – lyt – smag - føl.
 - Skriv og fortæl.

Når det blæser, ser jeg _____
Når det blæser, lugter jeg _____
Når det blæser, hører jeg _____
Når det blæser, smager jeg _____
Når det blæser, mærker jeg _____

6. Vejret skifter ofte i Danmark. 'Blæst' er en slags vejr.
 - Hvilke slags vejr kender du?
7. Skriv et digt om vejret.
 - Dit digt skal rime.
 - Brug dine sanser.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Androkles og løven

Johannes V. Jensen, 1928

Androkles var en romersk slave.
I trædemøllen gik den brave.

For grusomhed var Rom berygtet
imod en slave, som var flygtet.

På korset blev den arme hængt,
hvis ej han blev for løver slængt.

Androkles brød sin lænke sønder.
Hans liv som jaget vildt begynder.

Han tog sin tilflugt til en ørken,
hvor alt er godt på grund af tørken.

Her er man fri som fugl i sky,
men også uden mad og ly,

Androkles finder mat en hule,
og vil for solens ild sig skjule.

Da træder ind med brøl en løve,
hvis hule han har villet røve.

Dog løven ynksomt hinkede,
thi smerten den forsinkede.

Den raste ikke som tilforn,
i poten pinligt stak en torn.

Kamelen gerne tornen æder,
dog nødig den på tornen træder.

Og med en hæslig torn i foden
til undergang er løven moden.

Ved drikkested den må sig dølgje,
den kan sit bytte ej forfølge.

Androkles ser sin sidste stund.
men løven er ham ikke ond.

Den gør sig ej med ham til gode,
men falder ydmygt ham for fode.

Og rækker poten frem med mjav.
Den fod er bullen og gør av!

Androkles angst, men uden tøven
drog tornen ud og frelste løven.

Og løven fro fra samme stund
ham fulgte som en lydig hund.

Ja, sagnet vil endda fortælle,
at løven ofte en gazelle

og andet vildt til hulen bragte,
som ypperligt Androkles smagte.

Androkles spiste løvens part.
I hulen havde han det rart.

En paradisisk enighed,
(hvoraf Gazellen ej blev fed!)

Men Cæcars arm er ikke stakket.
Androkles blev omsider fakket.

Nu skal han som forvorpen røver
i cirkus slås med sultne løver.

I cirkus sidder man og glædes.
En skok forbrydere skal ædes.

Androkles, flere rømte slaver,
og kristne, skal i rovdrymaver.

En vældig løve slippes ind,
af faste vild, men slunkent skind.

Androkles velernæret syner.
Og løven fluks imod ham lyner

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Og hele cirkus holder vejret.
Nu bliver han da vel fortæret!

Hvad ser man da! At løven standser,
som tror den næppe sine sanser.

Den lægger sig ved slavens fod
og er ham øjensynlig god!

Da undres Cæsar. Er det mulig!
Er løven ikke længer grulig?

Får mildhed nu med blodtørst bugt?
Er rov og mord totalt forbrugt?

Androkles må sin sag forklare:
Han frelste løven af en fare!

Og Colosseum er bevæget!
Tænk, miskundhed man ser hos kvæ-
get!

Men Cæsar vanskeligt begriber,
han i sin slagterarm sig kniber.

At ikke løven slaven bed!
Taknemmelighed? – *Taknemmelig-*
hed??

Når kloen vel igen var helet,
den kunde slaven sønderdelet!

At ikke slaven løven dræber,
da ikke den *ham* efterstræber?

At ikke han, da den var svag,
slog den ihjel med sten i mag?

Den dumme træl! Da den var halt,
den var jo helt i hans gevalt!

Et løveskind har penges værd,
hvordan forklare mandens færd?

Uhyggeligt! Et kogleri!
Giv slaven samt hans husdyr fri!

En skygge faldt på Cæcars vælde,
han frygter slavens forbundsfælde!

Han skuldrer i sin romersærk:
Den slave bliver mig for stærk!

Hvem ved, om ikke slig en magt
er med en ukendt gud i pagt?

I verden sker endnu mirakler!
Androkles følges hjem med fakler.

Man øste blomster på de to:
Se løvens ven! Den løve lo.

I Rom skal dette være sket.
Her aldrig før var godhed set!

Ordforklaring:
skok: talord = 60

Arbejdsforslag til 'Androkles og løven'

1. Lyt mens din lærer læser digtet højt for dig.
2. Hvad synes du?
Tegn og skriv om:
 - Det du godt kan lide.
 - Det du ikke kan lide.
 - Det der undrer dig.
 - Det visen minder dig om.
3. Øv dig på at læse eller fortælle om det bedste sted fra digtet.
4. Hvordan er Androkles?
 - Tegn Androkles.
 - Skriv ord om Androkles.
5. Hvordan er Cæcar?
 - Tegn Cæcar.
 - Skriv ord om Cæcar.
6. Hvordan er løven?
 - Tegn løven.
 - Skriv ord om løven.
7. Kan du finde følelser i digtet?
 - Hvad føler Androkles?
 - Hvad føler Cæcar?
 - Hvad føler løven?
8. Opfør 'Androkles og løven' som dukke-teater.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Løven

Ord om løven:

Cæcar

Ord om Cæcar:

Androkles

Ord om Anrokles:

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Zoologisk have

Johannes V. Jensen, 1934

1. Elefant.

Så tit du ser en elefant
du tænker: Kan det være sandt!

Naturens bedste eventyr!
Med hånd i næsen! Fabeldyr!

Tag raketårn, imod en hvede!
Vi står og elsker dig, hernede!

2. Tapir.

En paradisisk, strøgen form,
for alle pattedyr en norm!

3. Flodhest.

Forbavset ser man i dens flab:
står man foran et pengeskab?

4. Rhinoceros.

Med stenskreds magt og hønens vid
du stormer himlen med dit spid!

5. Giraffen.

At *dine* øjne hviler på
det største under jorden så!

6. Zebra.

Lynstrålens tegn du fik på boven
og tordenkilens kild i hoven!

7. Vildhest.

En tegning af din raske krop
min tanke sætter i galop!

8. Dromedar.

Kamelen tvende pukler har.
Med en må nøjes dromedar.

9. Gnuen.

At sprede med sit åsyn gru,
skønt forsvarsløs, formår en gnu.

10. Parkkvæget.

Den hvide parktyr og hans ko –
hvor så man mere fromme to?

11. Den amerikanske bison.
Dens plads på jorden vil stå tom.
En bøffel gik, en anden kom.

12. Renen.

Med renen Samojed og Lap,
som istidsmanden, løb om kap.

13. Elgen.

Et klip jeg hørte: elgens klove,
ved måneskin i svenske skove.

Der gik en ånd i sump og rør.
Hvor, jæger, hørte du det før?

14. Løven.

Din frihed lod du dig berøve.
Du fik til uven kvæget, løve!

15. Tigeren.

Om kvinden skal du minde, tiger –
hvis man tør tro hvad ofret siger.

16. Leopard.

Desværre kun at rov og mord
i sjælfuld skabning ofte bor.

17. Jaguar.

Dig nægter vi med føje fred:
flodsvinet har du gjort fortræd!

18. Puma.

Kondor og klapperslange, puma,
så dine øjne, Montezuma!

19. Isbjørn.

Som alle vil din mad du bide.
Et fingerkys til dig, du hvide!

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

20. Malajisk bjørn.
Hjulbenet er han, lodne kræ.
Und ham hans honning, i hans træ!

21. Vaskebjørn.
Naturen gav dig gode gaver:
Din pels forsyner os med kraver.

22. Hyænen.
Med ryggen krum af skidne glæder
du ler i mørket, knokkelæder!

23. Sjakal.
Et tvivlsomt rygte; til moralen
bidrog et minimum sjakalen.

24. Bæver.
Som tømrer røber han forstand,
med høvl i mund, den våde mand.

25. Haren.
Som skive gnaveren jeg lover.
Til angreb gik den aldrig over.

26. Kænguru.
Sit afkom bærer den i pungen.
Dens hele kapital er ungen.

27. Sælen.
Du gav dit navn til Sjælland, sæl.
En hyldest til din våde sjæl!

28. Kappebavianen.
Den rå, defekte unatur...
et held at bæstet er i bur!

29. Gibbonabe.
Har du i tropen *Huloch* hørt,
dig livets morgen har berørt.

30. Lemuren.
Betragt den, og få gåsehud:
just sådan ser en mare ud.

31. Chimpansen.
En drøm man giver sig i vold
så tit man ser den lodne trolld.

32. Slutning.
Med alle dyr du er i slægt.
Tag dyret i din varetægt!

Din lille dreng, før han kan stave,
tag ham i Zoologisk Have.

Thi dyrets verden, vel og ve,
det er den bedste A B C.

Ordforklaring:

Rhinoceros: næsehorn

Arbejdsforslag til 'Zoologisk have'

1. Digtet fortæller om dyr.

Hvilke dyr er

- Farlige?
- Sjove?
- Underlige?
- Sjældne?

2. Ordjagt.

- Find ord der rimer.

-
-
- Hvorfor tror du, forfatteren bruger rim?
 - Find underlige ord.

-
-
- Find gammeldags ord.
-
-

3. Fortæl om dengang du var i zoologisk have.

- Hvilke dyr så du?
- Tegn og skriv om din tur i zoologisk have.

4. Fordel dyrene i digtet mellem jer.

- Læs på skift jeres dyrs strofe.
- Fortæl og skriv om jeres dyr.
- Lav en figur eller en tegning af jeres dyr.
- Lav et rim om jeres dyr.
- Lav en udstilling med jeres arbejde.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Ode til en død kat

Cecil Bødker, 1957

1. Du var flad som et spækkebræt,
vel en tomme i tykkelsen
tror jeg,
men du havde stadig facon
som en kat.
2. Du var grå som sporet du lå i,
og frossen og kold
som vejen under dig.
Du var sikkert som træ,
men jeg rørte dig ikke.
3. Tunge traktorhjul
havde mast dine knogler.
Ingen havde båret dig væk.
Men du var kat til det sidste,
og jeg kan godt lide katte.

Ordforklaring:

ode: lyrisk digt

tomme: tommefingers bredde eller 2,6 cm

Arbejdsforslag til 'Ode til en død kat'

1. Hvilke ord lægger du mest mærke til i digtet?
2. Hvad hører du om katten?

Katten er

3. Den døde kat.
 - Lav en model af den døde kat.
4. At miste et dyr.
 - Har du prøvet at miste et dyr?
 - Fortæl, tegn og skriv om hvordan det er at miste et dyr.
5. Fortælleren og katten.
 - Tror du, fortælleren kunne lide katten?
6. Titel.
 - Kunne digtet hedde noget andet?
 - Find på nye titler til digtet.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Heksen

Tove Ditlevsen, 1961

1. Gå ikke ind i huset.
Her har en heks sit hjem.
Fra hendes grønne øjne
slår ilden farligt frem.
2. Bagved panel og døre
er grå gespenster skjult.
Dér lyser andre øjne,
så marekattegult.
3. Men alt er overdrysset
med guld og ædelstene,
så mangan eventyrer
gik dog derind alene.

Ordforklaring:

gespenst: spøgelse

marekat: lille abe

Arbejdsforslag til 'Heksen'

1. Find ord, der fortæller om heksen.

Heksen:

2. Tegn heksen og heksens hus.

Heksen og heksens hus

2. Find uhygge i digtet.

Uhygge:

3. Hvad lokker heksen med?

- Hvad lokker andre onde med?

4. Tegn og skriv.

- Hvad sker der i heksens hus?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Noget om at blive trådt på

Halfdan Rasmussen, 1960

1. Av for katten!
råbte musen,
der fik en
på sinkadusen.
2. Hvor du bander,
svared hesten.
Sku man tro,
at du var kristen?
3. Du kan sagtens
være dydig,
råbte musen
gal og spydig.
4. Hvis *jeg* trådte
dig på maven,
blev du sikkert
også gnaven!

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Arbejdsforslag til 'Noget om at blive trådt på'

1. Øv dig på at læse digtet.
2. Tror du, hesten ville blive gnaven, hvis musen trådte den på maven?
3. Halfdan Rasmussen er kendt for at skrive sjove og kloge digte.
 - Find noget sjovt i digtet.
 - Find noget klogt i digtet.
3. Lav en tegning til digtet.

4. Se på titlen.
 - Kender du talemåden 'At blive trådt på'?
 - Hvad mon det betyder?
 - Har du prøvet 'at blive trådt på'?
 - Har du prøvet at 'at træde på andre'?
 - Fortæl en historie om 'at blive trådt på'.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Ude i skoven sad nisser og kæmper

Halfdan Rasmussen, 1955

1. Ude i skoven
sad nisser og kæmper
og råbte i kor:
Det er jul i december!
2. Og da man kom
til den fireogtyvende
så de mod himlen
hvor sneen kom flyvende.
3. Så gik de ind
i en nissebarak
og spiste så meget
at maverne sprak.
4. Og da de åbnede
pakken med gaverne
lå der en æske
med plaster til maverne!

Arbejdsforslag til 'Ude i skoven sad nisser og kæmper'

Kopiark 1: Den litterære samtale

1. Hvad synes du?

Tegn og skriv om:

- Det du godt kan lide.
- Det du ikke kan lide.
- Det der undrer dig.
- Det visen minder dig om.

Det kan jeg lide	Det kan jeg ikke lide
Det undrer mig	Det minder mig om

2. Halfdan Rasmussen er kendt for at skrive sjove og kloge digte.

- Find noget sjovt i digtet.
- Find noget klogt i digtet.

3. Hvad minder dig om jul i digtet?

4. Hvad handler din jul om?

5. Skriv juleord.

juletræ

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

6. Hvad tror du, nisser ønsker sig?

Nissens ønskeliste

7. Hvad tror du, kæmper ønsker sig?

Kæmpens ønskeliste

8. Hvad ønsker du dig?

Min ønskeliste

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Tyggegummi-kongen Bobbel

Halfdan Rasmussen, 1964

1. Tyggegummi-kongen Bobbel
sidder i en gummi-poppel,
synger tyggegummi-sange
for en tyggegummi-slange.
2. I hans slot af tyggegummi
med de mange flotte rum i,
sidder tyggegummi-konen
midt på tyggegummi-tronen.
3. Alle folk fra kvist til kælder
spiser gummi-frikadeller,
drikker tyggegummi-vander
af de store gummi-kander.
4. De har tyggegummi-tunger.
De får tyggegummi-unger,
går med tyggegummi-hatte
og har tyggegummi-katte.
5. De har tyggegummi-stuer,
fyldt med tyggegummi-fluer.
De har tyggegummi-næser,
der kan vippe, når det blæser!

Arbejdsforslag til 'Tyggegummi-kongen Bobbel'

1. Syng sangen.
2. Find sandheder i digtet.
3. Find nonsens i digtet.
4. Hvor tror du, forfatteren har fået ideen til digtet fra?
5. Find rim i digtet.
 - Sæt streg under rim.
6. Skriv selv et digt.
 - Find på nye tyggegummiord. Dine ord skal rime.
 - Brug dine ord i et digt.
7. Brug fantasien.
 - Tal om 'Hvad nu hvis, alt var anderledes.....'.
 - Find på skøre og sjove ideer til en anderledes verden.
 - Skriv og tegn om en nonsensverden.

Lærervejledning

Bogens opbygning

'Kanongode folkeviser, salmer og digte' består af fire bind, der tilsammen dækker undervisningen i kanonlitteratur inden for folkeviser, salmer og digte fra 1.-9. klasse. I bøgerne kan du læse om og arbejde med kanonlitteraturens folkeviser, salmer og digte samt finde inspiration til danskfagligt arbejde gennem en lang række tekster og opgaveforslag.

Bøgerne er bygget op med en elevdel og en lærervejledning. I bind 1, 1.-2. klasse indeholder elevdelen tekster og arbejdsforslag. Arbejdsforslagene har fagligt fokus på de enkelte tekster, arbejder med tekstforståelse og perspektivering ud fra den enkelte teksts univers og er inspireret af ny litteraturpædagogik.

Arbejdsforslagene til de enkelte tekster bliver i bogen suppleret med forslag til videre selvstændigt arbejde. Bogen indeholder bl.a. ideer og oplæg til selv at lave digte, visualisering af digtenes univers gennem tegninger og bygning af modeller. I bogen tages udgangspunkt i, at elevernes tilegnede viden gennem ar-

bejdet med kanonteksterne skal gøres aktiv for at blive brugbar.

Lærerdelen indeholder biografier, kommentarer og indføring i de litteraturhistoriske perioder fra middelalder til nutid, og forslag til arbejdsopgaver. I lærervejledningen kan du læse om de dele af Fælles Mål og trinmål, der arbejdes med i 'Kanongode folkeviser, salmer og digte'. Trinmålene er sammenstillet med de faglige intentioner i 'Kanongode folkeviser, salmer og digte'. Lærervejledningen tager udgangspunkt i intentionerne bag 'Kanon i dansk litteratur' og hvordan det danskfaglige arbejde kan tilrettelægges på en interessant og vedkommende måde.

Bogens fagdidaktiske afsnit fortæller om de faglige områder og angrebsmetoder, som er vigtige i arbejdet med den lyriske genre.

Tekster, arbejdsforslag og de teoretiske dele, som understøtter tekstarbejdet må kopieres efter Copydans regler.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Dansk litteraturs kanon 2004

Obligatorisk	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 1'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 2'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 3'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 4'
Folkeviser	Katten ligger under kakkelovnen Mallebrok er død i krigen	Der stode tre skalke Roselil og hendes moder	Lindorm Harpens kraft Det var en lørdag aften Jeg kan se på dine øjne	Agnete og Havmanden Elverhøj Redselille og Vidervold
Ludvig Holberg Adam Oehlenschläger				Det er et yndigt land Hjemve
N.F.S. Grundtvig	Dejlig er den himmel blå Et barn er født i Betlehem	Dejlig er den himmel blå Vær velkommen Herrens år	Skyerne gråne Det kimer nu til julefest	Den signede dag
Steen St. Blicher H.C. Andersen	Pandeben! Godt det gror! Hvor skoven dog er frisk og stor	Hist, hvor vejen slår en bugt	Det er hvidt herude I Danmark er jeg født Brødre, meget langt herfra	Sig nærmer tiden Det døende barn En digters sidste sang
Herman Bang Henrik Pontoppidan	Med trolde jeg kæmpede	Jul	Jeg så i øster Vi ejer skatte	Den 4. februar Kong Salamon og Jørgen Hattemager Nu det lysner
Johannes V. Jensen	Zoologisk Have Androkles og Løven	Lærken Kannibalvise ABC-Rim	Det lille Folk Solhvervssang	Konfirmationsang Motorsang
Martin Andersen Nexø			Æslet	Kludesamlerens vise Dagsang Alene
Tom Kristensen	Blæst	Blæst Græs	Trillebørens morgensang Lrekassen	Min pibe Folkeviser Optimisme
Karen Blixen Martin A. Hansen Peter Seeberg Klaus Rifbjerg		fjæsning flagermus	idiot Pap	darwin Og

Tillæg til Dansk litteraturs kanon 2004

Tillæg	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 1'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 2'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 3'	'Kanongode folkeviser, salmer og digte bind 4'
Danske folkeeventyr Johan Herman Wessel B.S. Ingemann	Nu titte til hinanden Glade jul, dejlige jul Stork, stork Langeben	Holger Danskes mærke	Dejlig er jorden I Østen stiger solen op	Lysets engel går med glans
Christian Winther		To drosler sad på bøgekvist	Der ligger du i havet	
Jeppe Aakjær	Syv arbejdsvante dværge Ole sad på en knold og sang	Syv arbejdsvante dværge	Min Skat Hvem sidder der bag skærmen	
Thøger Larsen H.C.Branner Egon Mathiesen				
Halfdan Rasmussen	Ude i skoven sad nisser og kæmper Noget om at blive trådt på Tyggegummikongen Bobbel	Den stærkeste mand Jeg kan høre natten liste	Noget om kraft Og det var den frøken	Efter Bikini Noget om helte
Tove Ditlevsen	Heksen	Forældrene	Min nye kjole	Eva De tyske soldater. Forår 45 Årstiderne
Benny Andersen			En hjernesag Svantes lykkelige dag Havmanden Heksene	Mit liv som indvandrer Tvang Øksen
Cecil Bødker	Ode til en død kat	Sol		

Kanongode folkeviser, salmer og digte 2 - danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Hvorfor arbejde med kanonlitteratur?

Kanon, læseplaner og Fælles Mål

I 2005 trådte kanonbekendtgørelsen i kraft. Den beskriver hvilke danske forfattere eleverne skal stifte bekendtskab med i danskundervisningen. Bekendtgørelsen afstikker rammerne for arbejdet i faget dansk på skolerne.

Folkeskolens kanonbekendtgørelse opdeler forfatterne i en obligatorisk forfatterliste 'Folkeskolens Kanon' og i en supplerende liste, 'Folkeskolens ekstra Kanon', der omfatter forfattere, det anbefales, at eleverne stifter bekendtskab med i danskundervisningen.

Arbejdet med dansk litteraturs kanon er en stor og udfordrende opgave. Gennem fordybelse kan vi invitere vores elever på spændende og berigende oplevelser. Samtidig kan vi medvirke til, at elevernes omverdensforståelse

udvikles. Kanonlitteratur giver mulighed for at arbejde med kulturer og historiske perioder, som er en del af vores samlede kulturarv. Vi kan formidle kendskab til menneskets vilkår gennem tiderne, og får mulighed for at perspektivere eksistentielle menneskelige problemstillinger ud fra teksterne.

Skolens fag er kulturbærende, og danskfaget har en vigtig opgave i at gøre samtidig og ældre dansk litteratur til en del af elevernes kulturelle bagage.

Kanongode folkeviser og digte er udviklet på baggrund af Dansk litteraturs kanon fra 2004. Vær opmærksom på, at denne er opdateret i 2015. Her er enkelte forfattere fjernet, nye er kommet til og en enkelt forfatter er flyttet fra tillægget til den obligatoriske.

Dansk litteraturs kanon 2015

Folkeviser

Ludvig Holberg

Adam Oehlenschläger

N.F.S. Grundtvig

St. St. Blicher

H.C. Andersen

Herman Bang

Henrik Pontoppidan

Johannes V. Jensen

Martin Andersen Nexø

Tom Kristensen

Karen Blixen

Peter Seeberg

Tove Ditlevsen

Henrik Ibsen

Tillæg til dansk litteraturs kanon 2015

Danske folkeeventyr

Johan Herman Wessel

B. S. Ingemann

Jeppe Aakjær

Egon Mathiesen

Halfdan Rasmussen

Benny Andersen

Cecil Bødker

Ole Lund Kirkegaard

Amalie Skram

Astrid Lindgren

Thorbjørn Egner

Robert Storm Petersen

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Fælles Mål

På de tidlige klassetrin introducerer kanonlitteraturen eleverne for fortællestrukturer, sproglige virkemidler og grundlæggende temaer, mens de ældre elever arbejder mere analytisk og perspektiverende med teksterne. For eksempel kan H C Andersens digte hjælpe yngre elever med at forstå centrale budskaber, mens ældre elever gennem digte af Tove Ditlevsen eller St. St. Blicher kan fordybe sig i eksistentielle spørgsmål og historik.

Kanonlitteraturen understøtter kompetenceområderne læsning, fremstilling og for-

tolkning ved at give eleverne mulighed for at udvikle forståelse for både teksternes form og indhold, samtidig med at de lærer at sætte litteraturen ind i en kulturel og historisk sammenhæng. Dermed fungerer arbejdet med kanonlitteratur som et bindeled mellem elevernes faglige udvikling og forståelsen af deres kulturelle arv, hvilket gør det til en uvurderlig del af danskfaget. Læs mere i Faghæftet for dansk på emu.dk/grundskole/dansk/faghaefte-faelles-maal-laeseplan-og-vejledning.

At undervise i kanonlitteratur

Ordet 'kanon' kan følges langt tilbage i tiden. Ordet betyder rettesnor, forskrift eller fortegnelse over tekster eller forfatterskaber, som skal læses.

De forfattere som er medtaget i 'Folkeskolens Kanon', er alle forfattere, som har skrevet litteratur af klassikerstatus. Det vil sige litteratur, som kan tåle at blive læst igen og igen, og som til enhver tid har et budskab til læseren. Forfatterne er vedkommende og berører noget i læserens fælles verden og i læserens private verden.

Tekster forstås ud fra deres historiske tid. Derved kan vi arbejde med tekstens samtid og skabe en historisk bevidsthed hos eleverne, som vil øge forståelsen for en tekst.

Historisk bevidsthed opnås ved læsning af tekster. Liv, levned og færden i kanontekster giver os oplysninger, der giver et godt billede af datidens samfund. Ved at arbejde med forskelle og ligheder mellem tekstens tid og vores tid, kan vi opnå en historisk bevidsthed hos eleverne, som er vigtig i det fortløbende tekstarbejde.

Teksterne kan tåle at blive læst igen og igen. De er gamle men er stadig aktuelle, giver indlevelse, glæde og fornøjelse. Teksterne pirrer vores nysgerrighed og får os til at undres og stille spørgsmålstejn til vores liv.

Når vi i skolen arbejder med tekster, der ikke er nutidige, hvor virkelighed, og

det der brænder på i teksterne, ligger langt væk fra vores egen virkelighed, skal der arbejdes hårdere for at komme i gang med teksten og for at komme tæt på tekstens kerne. En vis historisk forståelse, en vis forståelse for genren og et kendskab til forfatterens øvrige værker og mærkesager kan være en god hjælp på vejen til tekstens kerne. Eleverne kan, afhængig af klassetrin, arbejde med disse områder forud for arbejdet med en kanontekst.

Folkeviser, salmer og digte indeholder en masse fagligt stof om historien og indeholder mange lag, som vores danskfaglige arbejde med den lyriske genre kan åbne op for. Forståelsen af en tekst vokser i takt med at tekstens lag afdækkes gennem danskfagligt arbejde.

Der er lavet melodier og sat musik til mange af kanonforfatternes digte. I arbejdet med salmer og sange er det en god ide at afspille en passende udgave af den salme eller sang, som klassen skal arbejde med.

Musik giver eleverne en indgang til arbejdet, hvor deres sanser stimuleres på en anderledes måde end blot læsning af teksten vil gøre. Det kan åbne op for en forståelse af teksten, som kan gøre tekstarbejdet sjovere, anderledes og nogen gange lettere, både for elever og lærer.

Læsning og litteraturforståelse

Teksterne er udvalgt med henblik på at give læseoplevelser, der glæder, inspirerer og beriger elevernes danskundervisning.

Udvalget er bredt, lige fra folkeviser til moderne digte af Cecil Bødker. Teksternes univers tilhører det sjove, anderledes, pudsige og det daglige; beskrevet med lyrikkens sprog, der på præcis og fyndig vis forhåbentlig giver læserne oplevelser og fryd i sjælen.

Gode læseoplevelser er danskundervisningens byggesten. Bogen indeholder forslag til aktiviteter, der støtter læselæring og aktiviteter der støtter litteraturforståelse.

Læseprocessen kan i store træk inddeles i tre hoveddele:

- Før teksten læses: forforståelse
- Når teksten læses: afkodning og læseforståelse
- Efter teksten er læst: litteraturforståelse

Alle tekster indeholder forslag til arbejdsopgaver, der vægter læseprocessens tre hoveddele. Afhængig af klassens og elevens forudsætninger differencieres arbejdsopgaver ud fra arbejdsforslag i elevdelen og forslag til yderligere arbejde, som findes i 'Metodisk vejledning og baggrund'. Det er ikke tanken, at alle elever skal arbejde med alle arbejdsforslag. Det er lærerens opgave i samarbejde med eleverne at sørge for, at der hele tiden er udfordringer og muligheder for den enkelte. Arbejdsforslag, der støtter litteraturforståelsen, arbejder alle elever med for at få den kulturelle berigelse og glæde ved læsning, som kanontekster giver mulighed for.

Højtlæsning – medlæsning – individuel læsning

Teksterne i 'Kanongode folkeviser, salmer og digte 1' har en faglig spændvidde

af udfordringer i fht. afkodning af tekst og litteraturarbejde. Nogen elever vil kunne læse alle tekster selv, andre elever vil kunne læse noget selv og andet med støtte, og endelig vil nogle elever have brug for at få læst teksterne højt. Det er vigtigt, at alle elever får kendskab til tekstens univers på en måde, der støtter elevens individuelle læseniveau.

Balancegangen mellem læsetræning og fordybelse i litteraturarbejde er væsentlig. Læsningen skal være en glæde og en lyst, der giver mulighed for fælles fordybelse og berigelse i arbejdet med kanontekster.

Forslag til arbejdsopgaver der støtter:

Forforståelse

Forforståelse, er meninger, forventninger og erfaring, som læseren kan bruge i mødet med en tekst. Læserens aktive viden, som bruges i læsningen støttes af aktiviteter, der støtter ordforståelse og begrebsforståelse.

- læreren skriver nye ord på tavlen
- læreren skriver vigtige ord på tavlen
- læreren skriver vigtige begreber med relation til teksten på tavlen
- eleverne skriver ord i hæfte
- eleverne siger/skriver sætninger med ord

Afkodning og læseforståelse

- oplæsning fra læreren
- læsningen kan støttes med OHP, hvor læreren peger på de enkelte ord
- korlæsning, mens læreren peger på hvert enkelt ord
- makkerparlæsning
- individuel læsning

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Aktiviteter, der støtter teknisk læsetræning og sproglig opmærksomhed:

- prik vokaler
- del ord
- tæl ord
- tæl sætninger
- tæl tegn
- hvor mange ord begynder med...?
- hvor mange ord slutter med...?
- hvor mange ord indeholder...?
- hvor mange ord har antal stavelser?
- sæt ring om ord der....
- vendespil med ordkort
- rimespil
- puslesætninger

Litteraturforståelse og den litterære samtale

At arbejde med folkeviser, salmer og lyrik er at arbejde med sproget. Eleverne lytter, læser, fordyber sig, lever med, digter med og digter videre. Alt foregår med samtalen som den bærende faktor for det skabende arbejde, hvor eleverne hver for sig og i fællesskab bliver kloge på litteraturen, livet og sig selv.

Fællesskabet i klassen danner grund for samtaleens vækstbetingelser. Det er væsentligt, at der i klassen er kultur og rum for at lytte til hinanden og til at turde delagtiggøre andre i egne tanker om litteratur.

I den litterære samtale er det vigtigt, at læreren lægger op til en åben, udforskende samtale, hvor eleverne trygt kan komme frem med deres egne tanker. Målet er at eleverne udvider deres syn på litteratur ved at dele førstehåndsindtryk, tanker og følelser med hinanden. Ved at lytte til hinanden åbner der sig nye veje ind i teksten og ud af teksten. Tekstens tomme pladser bliver fyldt ud med elevers tanker og bud, der viser sig nye og flere syn på en tekst, som beriger den enkelte læser og klassen i fællesskab.

Læreren må ikke dominere samtalen med sine egne oplevelser, tanker og syn på en tekst, men må bidrage til samtalen på linje med eleverne. Herved skabes rum for 'den flerstemmige tolkning', hvor eleverne oplever at deres stemme er vigtige bidrag i afdækningen af tekstens betydningslag.

Det er lærerens opgave at stille spørgsmål, som får samtalen til at fortsætte med relevans og vigtighed. Spørgsmålene skal være åbne og undrende og ikke fordre et bestemt svar.

Den litterære samtale tager udgangspunkt i spørgsmålene:

- Hvad kan du godt lide i digtet?
- Hvad kan du ikke lide i digtet?
- Hvad undrer du dig over i digtet?
- Hvad minder dig om andre bøger eller film?

Spørgsmålene er inspireret af Aidan Chambers arbejde med litteratursamtaler, som Ingerlise Moos har omsat i tilgængelig form i bogen 'Men først skal bogen læses'. Se henvisninger.

Arbejdet med spørgsmålene kan i starten være fælles klasseundervisning, hvor eleverne skriver/tegner svar på spørgsmålene. Brug kopiark 1. Senere, når eleverne bliver fortrolige med arbejdsgangen, kan arbejdet laves selvstændigt med efterfølgende fælles opsamling og klassesamtale.

Litteratursamtalen, styret af ovenstående fire spørgsmål, gør det muligt for eleverne:

- at give udtryk for førstehåndsindtryk
- at se teksten på nye måder i kraft af at lytte til andre elevers syn på teksten
- af få alle elevers opfattelse af teksten synliggjort
- af eleverne lytter til hinandens meninger

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Samtalen struktureres efter et fast mønster. Alle elever udtaler sig efter tur om deres svar på de fire litterære spørgsmål uden uddybende forklaringer, spørgsmål og debat. Herefter starter læreren samtalen ved at tage udgangspunkt i de emner, som flest elever har været optaget af. På den måde ledes samtalen ind på teksten og væk fra læseren.

Det er lærerens ansvar at stille spørgsmål, som kommer omkring de danskfaglige områder i tekstlæsning: komposition, tematik fortælleforhold, litterære lån og sproglige forhold. Brug afsnittet 'Lyrik' s 63 – 66 som inspiration til det danskfaglige arbejde med digte.

Litterære lån

Tekster sender hilsener til hinanden, når de bruger betydningsfulde ting, symboler og figurer fra anden litteratur, som en del af det litterære univers. Når læseren har kendskab til betydningen af hilsenen, udvides tekstens betydningsslag, og læserne får en ekstra dimension med sig i læseoplevelsen.

Teksten siges at indeholde intertekstualitet eller litterære lån, når den sender hilsener til andre tekster.

Mange af kanonteksterne er genstand for litterære lån hos nutidige forfattere, filminstruktører mv. Eleverne vil ofte komme i tanke om nutidig kunst, når de fordyber sig i kanonteksterne. Gå i dialog med eleverne om deres erfaringer og kendskab til litterære lån.

God litteratur indeholder muligheder for læserens medleven og meddigtning. Receptionsforskningen kalder disse muligheder for 'tekstens tomme pladser'. Sådanne tomme pladser er der mange af i teksterne i 'Kanongode folkeviser, salmer og digte'. Eleverne må selv fylde de tomme pladser ud. Og først og fremmest må de få øje på tekstens tomme pladser. Som øjenåbner bruges den litterære samtale med læreren som leder.

Læreren kan med sit sprogbrug støtte elevernes forståelse af litteraturens mange lag ved at stille spørgsmål som:

- kan man tænke sig?
- kan man forestille sig?
- tror I....?
- mener I...?
- har I tænkt på...?
- hvad mon der sker hvis...?
- hvorfor mon.....?

Ved at bruge spørgende indgange, lægger læreren op til dialog, og alle elever vil føle sig opfordret til at tage del i klasse-samtalen på et mentalt forestillingsplan som er væsentligt for arbejdet med den enkelte tekst.

Når vi arbejder med tekstens tomme pladser, arbejder vi med at finde mellemregninger på de facitter, som teksten viser os. Fx i Cecil Bødkers digt 'Ode til en død kat', ser vi tydeligt billedet af den døde kat foran os. Det er interessant at arbejde med digtets litterære mellemregninger. Har I tænkt på, hvorfor mon katten er død? Kan man forestille sig, at katten er savnet? Hvad mon verselinjen, 'at være kat til det sidste', betyder?

Arbejdet med at få øje på tekstens tomme pladser er en vigtig del af kommunikationen mellem læser og tekst. I starten kan læreren med sine spørgsmål finde eksempler på tomme pladser i teksten. Efterhånden kan eleverne med større og større ansvarlighed selv finde tekstens tomme pladser og arbejde med at udfylde dem. Denne form for kommunikation er et godt udgangspunkt for elevens motivation, forståelse og fordybelse.

Lyrik

Salmer og sange tilhører genren lyrik. At læse lyrik er anderledes end at læse fiktion.

Al læsning kræver kommunikation med teksten. Den lyriske genre inviterer læseren til åben kommunikation, hvor meget overlades til læserens aktive læsning. Lyrik indeholder tomme pladser i teksten, som læseren skal fylde ud for at få det fulde udbytte af teksten. Lyrik giver læseren billeder, spørgsmål og oplevelser på en anden måde end fx en novelle gør det.

Når vi som læsere går ind i den form for kommunikation, som læsning af lyrik kræver, møder vi eksperimenter med sproget, som beriger vores sproglige sans, leger med vores fantasi og giver oplevelser, der udvikler en lang række danskfaglige kundskaber, som er bærende for danskfaget gennem hele skoleforløbet.

Lyrik i indskoling

God lyrik stimulerer børns intellekt, fantasi og evne til at opleve. God undervisning i lyrik og med lyrik udvikler børns sproglige kreativitet og giver dem appetit på læsning.

Lyrik har ofte en tekstlængde, der er kort og overskuelig. Det er udfordrende og berigende at læse lyrik og spændende at arbejde med lyrikkens særegne måde at bruge sproget på. Arbejdet med lyrik bliver til leg med sproget, når arbejdsopgaver tilrettelægges så elevernes indlevelse og undren får plads i undervisningen.

Skab plads til fordybelse i lyrikkens sproglige billeder. Skab plads til undren over hvordan sprogets regler bruges anderledes i lyrik. Skab plads til at eksperimentere med sproget.

Hvad er et digt?

Digte er forskellige og indeholder dog mange fælles træk. I det følgende nævnes nogle af de vigtigste områder, som digte har til fælles.

Lyrik er skrevet på vers, som kommer af det latinske 'versus', der betyder 'vending'. Digtets vers er brudte linjer. Versene er samlet i en til flere strofer. Digte viser ofte koncentrerede stemninger og følelser. Når vi arbejder med digte, er det vigtigt at arbejde med digtets stemning og følelse.

Mængden af ord og den rigelige luft omkring ordene i et digt skaber opmærksomhed og fokus på tekstens indhold. Ordene får mere fylde og større vægt med rammen af luft omkring sig.

I arbejdet med digte i undervisningen kan vi sætte fokus på de faglige områder i genren, der er med til at åbne digtenes sprog og betydning. Vi kan sætte fokus på digtenes specielle sprog, gå på opdagelse i digtenes egen verden og prøve at forstå digtets udtryk. Derved kan vi blive beriget af digtenes tanker, og digtene vokser og folder sig ud.

Digte skal læses langsomt, gerne højt og gerne med indlevelse og udtryk i stemmen. På den måde fanges digtenes sproglige detaljer ind og giver os mulighed for at åbne op for indlevelse, fantasi og medleven.

Et hvert digt er skrevet som en udfordring til læseren om at gå i åben kommunikation, hvor ordene inviterer til leg.

Digtenes sprog er noget ganske særligt. Det har en intensitet over sig, som inviterer til fordybelse. Når vi fordyber os i digte er det vigtigt, at vi bruger vores viden om de sproglige virkemidler. Viden øger forståelsen for digtet og giver os sprog til at tale med hinanden om, hvad digtet gør med sproget, hvad digtet gør ved os, og hvordan digtet gør det.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Et godt digt har noget på hjertet. Det vil sige os noget. Ethvert digt er sit eget. Ved at være opmærksom på digtenes sprog og virkemidler åbner vi op for digtets hjerte, så det kan tale til os.

Form

Digte kan være grafisk udformet, således at opsætningen viser noget om indholdet i digtet. Ordene i digtet kan male et billede, når de placeres på siden som fx snefnug, en paddehattesky, et tog eller lignende.

Antallet af verselinjer i de enkelte strofer, antallet af strofer og regelmæssigheden i opsætning, linjebrud mv. giver læseren et førstehåndsindtryk af digtet. Ældre digte er ofte meget regelmæssige i deres opsætning, hvilket er en forudsætning for, at der kan laves en melodi til digtet, som det er tilfældet med folkeviser, salmer og sange.

Tegnsætning

Tegnsætningen kan undlades, for at skabe opmærksomhed med fravær af tegnsætning, eller ved brud med almindelige regler for tegnsætning. Dette virkemiddel bruges mest i nyere digte. Ældre digte er oftest autoritetstro i forhold til de grammatiske regler.

Rim

I digte bruges forskellige former for rim, hvor forfatteren leger med bogstaver og lyde. Rim skaber stemning og atmosfære, der er med til at understøtte indholdet i et digt.

Bogstavrim findes i verselinjer, hvor der rimes med konsonanter, når flere ord i samme verselinje begynder med samme konsonant. Eller der rimes med vokaler, når flere ord i samme verselinje indeholder samme vokal.

Enderim forekommer i verselinjer, hvor lyden af vokalerne i sidste trykstærke stavelse er eller lyder ens. Ende

rim skaber stemning, forbindelse og sammenhæng i digtet.

Rytme

Ordnes udtale skaber rytme, som kan være trykstærke eller tryksvage. Ved at lytte til ordenes rytme, skaber ordene en slags melodi eller en form for musik. Mange ældre digte har en versefod, der gentages. Dvs. det rytmiske forløb gentager sig gennem hele digtet.

Nyere digte har også versefødder, men det er ikke altid, de følger samme mønster gennem hele digtet. Måske brydes mønsteret, hvorved der skabes opmærksomhed på digtets udvikling. Måske er der intet mønster.

De enkelte ord

Digte kan indeholde ord, der tilhører samme sfære, beskriver samme stemning og fortæller læseren detaljer om et bestemt emne. Når mange ord kommer fra samme sfære giver det digtet en detaljerigdom og en understregning for læseren om vigtigheden af netop denne sfære.

Ved gennemlæsning af et digt er det vigtigt at holde øje med, hvilke typer af ord digtet indeholder. Digtets verber fortæller om digtets handling og bevægelse. Forfattere, der ivrigt anvender aktive verber, får digtet til at leve med saft og kraft. Hvorimod mange passive verber tilbageholder digtets saft og kraft. Spørgsmålet om der er saft og kraft i fortællingen, melder sig hos læseren.

Sanseverber som: se, høre, lugte, mærke, smage og føle skærper den sansmæssige oplevelse af digtet.

Verbernes tid har betydning for digtets tempo. Mange verber skrevet i nutid kan give en fornemmelse af øget hastighed, hvorimod mange verber i datid kan give en fornemmelse af nedsat tid. Fraværet af verber sætter tiden i stå og mejsler digtets øjeblik i læserens bevidsthed.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Gentagelser

Gentagelser bruges i mange digte. Omkvædet gentages igen og igen. Enkelte ord kan gentages og hele verselinjer kan gentages. Effekten udebliver ikke. Læserens opmærksomhed skærpes. Det er nu, det sker, kære læser. Tag lige at være opmærksom! Gentagelser skaber en form for rytme i digtet.

Billedsprog

Digte maler billeder med ord. Billederne udfordrer vores fantasi og gør, at vi læser langsomt og tygger på billeder og ord for at få det fulde udbytte af digtet.

Med digtets ord bygges billeder op og siger noget, som normalt ikke kan siges med få ord. Digte er mættede med stemninger og betydninger, som ligger lagvis gennem stroferne, skabt af metaforer og sammenligninger.

Metaforer udtrykker sig på to planer: det sproglige og det billedlige. Netop i sammensmeltningen af de to betydninger virker metaforen.

Hvis vi prøver at male en metafor, vil billederne blive interessante og formidle budskaber, som normalt ikke lader sig male.

Digtes ord maler også billeder med sammenligninger. Det, der sammenlignes, forbindes med et sammenlignende bindeord fx 'som' eller 'ligesom'. Læserens viden om andre verdener end digtets aktiveres og får medbetydning for forståelsen af digtet.

Sammenligninger er på samme måde som metaforer med til at skabe billeder hos læseren. De giver digtet saft og kraft og ekstra dimensioner ud over de ord og betydninger, som dannes af digtets enkelte ord og sætninger.

Besjæling og personificering

Besjæling og personificering bruges til at skabe liv i digtet. Besjæling betyder, at man gør noget dødt levende, giver det sjæl. Nogle gange besjæles ting, begreber eller følelser på en sådan måde, så det fremstår som en person med menneskelige træk. Det kaldes personificering.

Analyse – Fortolkning – Perspektivering

I analysen af digte vokser forståelsen for digtets indhold og oplevelsen af digtet bliver større.

Når vi analyserer en tekst, tager vi tekstens enkelte dele og kigger på udtryk. I fortolkningen sætter vi de enkelte deles betydning sammen og kommer med et bud på, hvad meningen med teksten kan være.

Endelig er det vigtigt at forstå, at enhver tekst har en sammenhæng med den tid, den er skrevet i og en anden sammenhæng med den tid, den læses i. Teksten kan perspektiveres til forfatterens tid, forfatterens øvrige tekster og vores egen tid og liv. Det er vigtigt, at eleverne udfordres til at blive opmærksomme på disse sammenhænge.

I arbejdet med digte skal vi være opmærksomme på de samme elementer som i arbejdet med andre fortællende tekster. Dvs., vi skal holde øje med miljø, tid, personer, opbygning, tema/budskab mv.

Den lyriske genre er dog speciel i sin lyriske måde at bruge sproget på. Derfor skal vi være specielt opmærksomme på de sproglige virkemidler, der gør sig gældende i den lyriske genre.

Tekstarbejde - Digte

Vær opmærksom på

Hvordan er dit førstehåndsindtryk af digtet?

Hvad handler digtet om?

Hvordan er stemningen i digtet? Hvilke følelser er dominerende?

Komposition

Hvordan er digtets ydre komposition: layout/udseende, antal strofer, verselinjer, omkvæd mv.? Hvordan er digtets indre komposition: hvad beskrives? Hvilken udvikling sker der?

Tema

Hvilke temaer tager digtet fat på?

Tegnsætning

Hvordan er tegnsætningen i digtet? Følger den reglerne for tegnsætning, eller er der brud på regler, som gør os opmærksomme?

Rim og rytme

Hvordan er rytmen i digtet? Er der rim? Bogstavrim, enderim?

Hvilken effekt har rytme og rim for digtets fortælling?

Enkelte ord

Tilhører digtets ord en bestemt sfære?

Hvordan er bøjningen af verber, adjektiver?

Sproglige forstærkninger

Er der forstærkninger i sproget? Gentagelser af enkelte ord, vendinger, verselinjer? Hvilken betydning har gentagelserne?

Sproglige billeder

Er der sammenligninger eller metaforer?

Hvilken stemning fremkalder billederne?

Besjæling og personificering

Gøres begreber levende? Tillægges døde ting menneskelige egenskaber?

Fortælle teknik

Digtets stemme. Hvem fortæller digtet? Til hvem fortælles der?

Indeholder digtet personlige stedord? Hvilken synsvinkel er der i fortællingen?

Fortolkning og budskab

Hvad har digtet på hjerte? Hvad vil digtets jeg fortælle os?

Perspektivering

Hvad siger digtet dig? Kan du sammenholde digtet med tiden, forfatter-skabet eller andre digte du har læst? Indeholder digtet nogen værdier, som du sætter pris på eller ikke bryder dig om?

Litteraturhistoriske linjer i kanonlitteratur

Folkeviser

Digte ændrer sig og udvikler sig i takt med at samfundet udvikler sig. De tidligste former for digterisk udfoldelse på dansk, vi kender til, er folkeviser.

Folkeviser er sangtekster, som stammer fra middelalderen 1050-1500. Adelen brugte sangene til at danse kædedans med. Derfor kaldes de også danseviser eller ridderviser.

I starten af middelalderen kom nye skikke til Danmark fra Frankrig. Mænd og kvinder dansede med hinanden i hænderne i ring. En af danserne sang for, og alle andre sang med på omkvædet. Indtil da var dans tæt forbundet med religiøse udfoldelser. Med kædedansen blev dansen tæt forbundet med fornøjelse. Skikken bredte sig til hele Norden, og på Færøerne har traditionen overlevet til i dag. Her danses kædedans og synges sange, som kan dateres helt tilbage til middelalderen.

Ordet 'folkeviser' minder om ordet 'folkeeventyr'. Tidligere troede man, at folkeviserne ikke havde nogen forfatter, som det er tilfældet med folkeeventyrene. I dag ved vi, at det ikke er tilfældet. Folkeviserne har haft en forfatter. Forfatterne er dog gået i glemmebogen. Folkeviserne er blevet sunget gennem hundreder af år, indtil man langt senere har skrevet dem ned for at bevare dem. I dag findes en række visere, som oprindeligt har været ens. Gennem tiden har sprog og detaljer givet viserne variation.

Den kulturelle og politiske udvikling i 1800-tallet gav god grobund for opblomstring af nationalitetsfølelse. Kort før århundredeskiftet hærgede store brande København. Senere holdt Danmark med Frankrig i deres rivalisering med England og blev angrebet af englænderne i både

1801 og 1807. I 1813 gik staten bankerot, og året efter måtte Danmark efter fredsslutning mellem Frankrig og England afgive Norge til Sverige. Katastroferne gav grobund for nationalitetsfølelse og er mærkbar i den tids litteratur.

Eventyr, sagn, historiske minder og folkeviser vidner alt sammen om en svunden tid, som man mente rummede værdier, der var værd at finde frem og dyrke. Derfor indsamlede man folkeviserne og fik dem nedskrevet op gennem 1800-tallet. Mange af folkeviserne kom nu på skrift for første gang.

Mennesker i konflikt

Mennesker i konflikt og krise er godt stof. Det var det også i middelalderen. Folkeviserne handler om det, der er svært, vildt og uhyggeligt. Kærlighed, jalousi, hævn, drab og fortabelse. Folkeviserne fortæller gode og vigtige historier om, hvordan menneskets tanker og levevis var i middelalderen. Herudover har viserne ofte haft det formål at skabe sammenhold imod farer i naturen, overnaturlige væsener og skæbnens lunefuldhed.

Folkevisens opbygning

Formen på viserne er lyrisk, dvs. de er bygget op på samme måde som digte, men da deres indhold er direkte fortællende, kalder vi dem episke digte, som med et andet ord også kan kaldes ballader. De fortæller historier om store følelser og stemninger. Menneskene, som viserne handler om, er altid tydelige og meget viljefaste i deres karakter. Det gælder på godt og ondt. Ofte er der dialog i folkeviserne.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Alle folkeviser er bygget op efter samme princip:

- Der optræder enten 2-linjede eller 4-linjede strofer.
- Der er altid enderim. 1. og 2. verselinje eller 2. og 4. verselinje rimer.
- Der benyttes ofte bogstavrim.
- Omkvædet er placeret i slutningen af strofen eller mellem strofelinjerne.
- Nogle folkeviser har både omkvæd inde i strofen og i slutningen af strofen.
- Enkelte verselinjer kan gentages gennem hele visen for at opbygge spænding og øge opmærksomheden på netop den verselinjes betydning.

Folkeviserne kan grupperes efter indhold. De vigtigste grupper handler om:

- Historiske personer og begivenheder.
- Skæmteviser, der laver parodier over mennesketyper, hændelser eller andre folkeviser.
- Trylleviser, hvor mennesket møder de overnaturlige magter i naturen, fx væsener som elverpiger, åmænd, bjergfolk og lindorme. Det uforklarlige får gennem overnaturlige magter en forklaring. Trylleviser handler ligesom trylleeventyr, ofte om menneskets symbolske bro fra barn til voksen.
- Riddervisier, hvor menneskets store følelser er i sving. Kærlighed, jalousi, voldtægt og drab fylder os med spænding og lidenskab. Riddervisierne fortæller også om datidens etik og moral.

De største grupper af viser er trylleviser og riddervisier.

Trylleviser og overnaturlige væsner i folkeviser

I folkeviserne får det uforklarlige, fx pludselig opstået sygdom, ulykke, død og naturkatastrofer gennem overnaturlige væsner en forklaring. Især skal vi vogte os for elverpiger, der kendes på et hul i ryggen, havmanden, der har en fugtig skjorteflig og grønne øjne og lindormen, der er lang, som en kirke. Med overnaturlige evner lokker disse væsner mennesker til sig. De vil danse, tale og spise sammen med mennesker. Specielt mennesker, som står for at skulle giftes, at gå fra barndom til voksenliv, skal tage sig i agt for overnaturlige væsener. Overgangssituationer er altid farlige for mennesket.

Lov og orden i middelalderen

Når en forbrydelse var sket, kunne den slægt, der var forurettet, få oprejsning ved at hævne forbrydelsen og begå selv-tægt. Fx kunne en slægt hævne et drab ved at dræbe et medlem af den slægt, der havde begået drabet. Derved fik den forurettede slægt oprejsning, og den anklagede slægt fik sin straf.

En anden mulighed var at mødes på landsbytinget, den tids domstol, hvor sagen blev diskuteret og fremlagt. Hvis elleve slægtninge eller naboer kunne aflægge ed på, at den anklagede var uskyldig, slap den anklagede for straf. I folkeviserne kan vi læse om mange tilfælde af hævn og selvtægt.

Jyske Lov fra 1241 indeholder Landskabslovene. De skulle forhindre selvtægt, hævn og blodsudgydelser mellem slægterne. Her står skrevet, at det er kongen og landets høvdinges hverv at overvåge domme, og manddrab blev dømt med bøder og ikke med hævn. Når dommen lød på dødsstraf, skulle dommen udføres af kongens mænd.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

I tilfælde af utroskab var selvtægt den mest brugte metode til at få oprejsning for ærekrænkelsen. Ægtemanden og elskerens udfordrede hinanden til tvekamp.

Ifølge Landskabslovene var kvinden umyndig. Hun kunne ikke selv bestemme, hvem hun ville giftes med. Det afgjorde slægten og først og fremmest hendes far. Kvinder havde ingen arveret, og kun yderst sjældent kunne hun selv bestemme sin ægtemand eller få del i slægtens jord. Netop kvindens retsstilling og hendes manglende retslige indflydelse på valg af ægtefælle var godt stof i mange folkeviser.

Kulturarven

Folkeviserne fortæller en vigtig del af vores kulturarv og er spændende og udfordrende at arbejde med.

Når vi arbejder med folkeviser, er det vigtigt at nå frem til en forståelse af indholdet. For at kunne forstå gamle folkeviser på folkevisens egne præmisser, må vi:

- Arbejde med sproget, og de svære og sære gamle ord.
- Tiden.
- Normerne.
- Lovgivningen.
- Menneskets tro på den tid.
- Folkevisen som genre.

Først da kan vi komme frem til folkevisens betydning for dens egen tid og dens betydning for vores tid.

Salmer

Ordet 'salme' kommer af det græske ord 'psalme', som betyder strengespil eller sang til strengespil.

Salmen har gennem tiden haft forskellige udtryk og funktioner i kirken. Indtil reformationen i Danmark i 1536 blev salmerne sunget af korsangere og havde mere karakter af korsang end forsamlingsang. Reformationen og Luther ændrede salmernes rolle i kirken fra korsang på latin til folkelig kirkesang på menighedens sprog. Nu kunne kirkegængerne deltage aktivt i salmesangen.

En salme fortæller om kristendommens budskab. Nogle salmer genfortæller og tolker historier fra bibelen. Andre handler om menneskets liv, om at sige tak for livet eller bønner om hjælp til svære ting i livet. Næsten alle salmer indeholder gode råd og opmuntring til mennesket. Rådene kommer ofte i salmens sidste strofe. Salmer er ofte brugsdigtning. De er skrevet til en bestemt lejlighed med et bestemt formål, hvor gudstjenestens begivenheder skal støttes.

I den danske salmebog har især Kingo, Brorson, Grundtvig og Ingemann sat deres kraftfulde personlige præg på salmerne.

Salmer og kanonlæsning

Når vi læser salmer i kirken eller i skolen møder vi N. F. S. Grundtvig og B. S. Ingemann. De har begge skrevet mange salmer, som ofte bliver sunget og læst. Salmerne fortæller om menneskets liv og forhold til tro, og måske får læsningen os til at stille spørgsmål til vores eget liv og vores forhold til tro.

Salmer er skrevet til brug i kirken. Indholdet af salmen skal fortælle kirkegængerne noget vigtigt, fx om at søge trøst hos Gud eller om Jesus' liv. Salmen kan også give kirkegængerne gode råd,

om hvordan livet skal leves. Meget har ændret sig i vores samfund, siden salmerne blev skrevet. Men der er også områder i vores liv, som ikke har ændret sig. Ved at læse salmer kan vi komme til at tænke over områder i livet, som det altid har interesseret mennesket at få svar på. Fx 'hvad sker der med mig, når jeg dør?'

Oplysningstiden

Samfundet gennemgik store forandringer i slutningen af 1700-tallet og i starten af 1800-tallet. Fornuften og moralen var i højsædet. Mennesket kæmpede for frihed. Stavnsbåndet blev ophævet i 1788, og de danske bønder fik deres frihed.

Den franske revolution i 1789 smittede af på hele Europa. Mennesker kæmpede for deres frihed og for at få lov til at udtrykke deres meninger. I 1849 blev enevælden afskaffet i Danmark, og vi fik den første grundlov med et demokratisk styre.

Oplysningstiden (1700-1800) var præget af, at mennesket blev oplyst - af fornuften frem for følelser. Fornuft og naturvidenskabelige sandheder prægede tiden. Dette stemmer ikke overens med salmernes fortællinger. I mange salmer tales om 'åbenbaring'. Med en 'åbenbaring' får mennesket et personligt bevis på at noget guddommeligt eksisterer, og et liv med en ny visdom vil herefter begynde. I oplysningstiden veg kirkens snak om 'åbenbaring' pladsen for fornuften. Nu skulle der argumenteres for troen. I 'romantikken' voksede igen nye tanker frem.

Romantik, harmoni og længsel

Der er mere mellem himmel og jord, end vi kan se. Den tanke har optaget mennesker gennem århundreder. Fysikere fin-

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

der beviser for deres teorier. H. C. Ørsted opdager sammenhængen mellem elektricitet og magnetisme, atomfysikere opdager tiltrækning og frastødning mellem partikler, der er så små, at fantasien må hjælpe til, for at vi kan forsøge at forstå sammenhængen.

Videnskabsmænd og forfattere har altid talt om både synlige og usynlige kræfter i vores verden. De bruger dog forskellige ord.

I den litterære periode 'romantikken' (1800-1870) blev fantasien, følelser og længslen efter en anden verden dyrket. De usynlige kræfter, der gennemstrømmede vores verden, kaldtes guddommelige. Troen på at Gud var i alt - og at for Gud var alle lige - om ikke før så i døden - ses tydeligt i digte fra den romantiske periode.

Der var mange ulykker og lidelser i starten af 1800-tallet. Storbrande hærgede København. Danmark tabte 'Slaget på Reden' i 1801 til englænderne, og de tog Danmarks flåde i 1807. I 1813 gik den danske stat bankerot, og endelig måtte Danmark afgive Norge til Sverige i 1814. Måske netop derfor valgte romanterne at skrive om store følelser og vise de positive sider af livet.

Realisme

At digte om virkeligheden har altid været på mode. Helt fra folkevisernes tid og til vores nutid. Vi vil gerne læse om den verden, vi kender, den verden vi gerne vil forandre, og samtidig vil vi underholdes og beriges.

Realisme i litterær sammenhæng er en digtning, der er virkelighedstro, handlingen er sandsynlig, og personerne kan tænkes at eksistere uden for teksten. I den del af litteraturhistorien som kaldes 'romantikken' (1800-1870) indeholder teksterne derimod fantasivæsner, overnaturlige fænomener eller gudelignende mennesker. I den del af litteraturhistorien som kaldes 'realisme' (1870-1920), er det slut med personificering og besjæling af naturen.

Realismens litteratur fortæller om politiske, sociale og psykologiske problemstillinger på en måde, som ofte fremlægger ubehagelige kendsgerninger. I mange af teksterne ligger en opfordring til at gøre noget ved problemerne i samfundet.

Dansk litteratur fik sat skub i realiselitteraturen med forfatterne Herman Bang og Henrik Pontoppidan. Herman Bang skrev en programklæring til realismens litteratur, hvor han sammenlignede forfatterens arbejde med botanikerens arbejde. Realismens litteratur var skildringer af virkeligheden, som krævede, at forfatteren færdedes blandt mennesker, så virkeligheden og ønskede at fortælle om virkeligheden.

Biografier

Nicolai Frederik Severin Grundtvig

Grundtvig (1783-1872) er født i Vordingborg som søn af en præst. Efter studentereksamen gennemførte han teologistudiet og fik ansættelse som huslærer på Langeland. Her forelskede han sig voldsomt i husets frue. Kærligheden var umulig og smertefuld for Grundtvig, der søgte forklaringer på sin dybfølte smertelige forelskelse.

Grundtvig flygtede ind i romantikkens tanker, der viste ham vejen til harmoni. Ifølge romantikkens tanker var harmoni, den guddommelige kraft som gennemstrømmer og forener alt. Kraften beskrives også som 'ånden i naturen'. Grundtvig blev dybt religiøs og optaget af den romantiske tankegang. Senere blev han dog mere jordnær.

Livet igennem var han optaget af, hvordan troen kunne gøres nærværende og levende for almindelige mennesker. Udtrykket 'det levende ord' fortæller om Grundtvigs holdning til, at teori skulle forenes med praksis på en engageret og nærværende måde gennem fortælling. Gennem 'det levende ord', som i kirken bedst blev udtrykt gennem trosbekendelsen og dåben, skulle mennesket styrkes i det kristne fællesskab.

Grundtvig er Danmarks mest produktive salmeforfatter. Mere end 1400 salmer har flydt fra hans pen. Kendetegnende for hans salmer er, at han gerne ville have det guddommelige til at afspejle sig i menneskets almindelige liv.

I modsætning til fx Kingo og Brorson er Grundtvigs salmer ikke moraliserende og taler ikke om synd og nåde. Grundtvig betragter ikke Gud som den strenge dommer, men som den kærlige fader, der kan forbinde livet med døden.

Indholdet i Grundtvigs salmer er præget af fællesskab, og han skriver oftere 'vi' end 'jeg'. Grundtvig tager afstand fra

den tids salmer, der ofte var domineret af Jesus' lidelse og død, streng moral i Guds navn og længslen efter livet med Gud efter den jordiske død. I Grundtvigs salmer fortælles om, at livet også skal leves på jorden, hvor Guds rige også findes.

Grundtvig havde mange kasketter på. Han nåede at være præst, pædagog, historiker, oversætter, politiker og forfatter. Grundtvig har haft stor indflydelse på dansk kultur og tankegang.

Bernhard Severin Ingemann

Efter et kort mislykket jurastudie og udgivelse af digte og dramaer fik B. S. Ingemann (1789-1861) arbejde som lektor på Sorø Akademi i dansk sprog og litteratur. Senere blev han direktør for stedet.

Ingemanns litteratur er præget af romantikkens tanker, hvor store og svulmende følelser om bl.a. sjæl, Gud, historien og det nationale udtrykkes. Han var optaget af kampen mellem det gode og det onde. Hvor det onde ses som mennesket, der er materielt, egoistisk og dyrisk. Det gode menneske, er mennesket, som har frigjort sig af det jordiske, og har givet sig hen til 'ånden', som det sker i kristendommen.

I Ingemanns digtning ser vi udtryk for følelser, der viser os, at sjælen er 'i et fængsel på jorden' og blot venter på at komme rigtigt hjem til himlen. Dommedagsprofetier, skrækscenarier og advarsler optræder i bl.a. Kingos salmer, men ses kun sjældent i Ingemanns digtning. Hans fortællestil er lys og let og fortæller om Guds omsorg for alle på jorden.

Herudover er Ingemanns digtning præget af betagelse over skabelsens underere, solopgangen og hele verdensrummets eksistens. Ofte inddrog han naturen og naturens underere i sin digtning.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

B.S. Ingemann havde et meget omfattende forfatterskab. Han udgav digte, salmer, dramaer, eventyr, noveller og romaner. Mest kendte er hans morgen- og aftensange, hvor han på en enkel og smuk måde fortæller om universets underer.

Hans Christian Andersen

Hans Christian Andersen (1805-1875) var søn af en skomager. Han blev født på samfundets bund, men havde gennem hele sit liv ambitioner om at tilhøre samfundets top.

Fjorten år gammel rejste han til København for at indlede sin karriere som kunstner. Han forsøgte sig med teater, skuespil, ballet og som dramaforfatter. De mennesker, som havde betydning og magt inden for kunst og kultur i København, lærte H. C. Andersen at kende, fordi han besad en pågående ihærdighed, som var påfaldende i forhold til hans manglende kunstneriske talent. De skuespil, som H. C. Andersen indleverede viste mangel på skolekundskaber og derfor indstillede teaterdirektionen, med Jonas Collin i spidsen, ham til kongelig understøttelse, så han kunne komme i latinskole. Gennem resten af livet havde H. C. Andersen stor kontakt med vennen Jonas Collin, som hjalp ham økonomisk igennem trange tider.

H. C. Andersen huskede især rektor Simon Meisling fra latinskolen. Ifølge hans erindringer pinte og plagede Meisling ham på groveste vis.

H. C. Andersen skrev i en tid, der var kraftigt præget af romantiske strømninger. Han skrev med romantiske idealer, men brød også med de dele af romantikken, som blåøjet kun ville se og skildre det gode i verden. H. C. Andersen skrev eventyr, hvor han skildrede, afslørede og kritiserede forhold i samfundet, så læseren opfordredes til at tage stilling til værdierne i vores virkelige verden.

H. C. Andersen gjorde det næsten umulige i 1800-tallet. Han skiftede miljø

og social klasse, fra bund til top. Han oplevede sin opstigning både som et eventyr, men også som en livslang konflikt mellem hans arbejderbaggrund og det fine borgerskab, som han endte med at blive en del af.

H. C. Andersen ville være dannet, færdes blandt de dannede og lukkes ind i den borgerlige verden.

I et brev til en ven Thomas Overskou skrev han i april 1833: 'Der er næppe nogen forfatter, hvis liv mere har grebet ind i hans digtning end mit i hvad jeg har frembragt... Mit liv er selv et forunderligt eventyr, som verden måske engang skal få at høre'.

Hans dannelsesproces var smertefuld og gav ham følelsen af at være rodløs og hjemløs. Det ses bl.a. i hans dagbøger og i nogle af hans digte.

H. C. Andersen havde et omfattende forfatterskab. Stort set alle genrer er repræsenteret fra drama, til lyrik, fra sange og til eventyr. H. C. Andersen er mest kendt for sine eventyr, der er oversat til alverdens sprog.

Jeppe Aakjær

Jeppe Aakjær (1866-1930) tilhører den gruppe af forfattere der omkring århundredeskiftet giver hjemstavnsdigtningen en central plads i forfatterskabet. Han skrev om natur, mennesker og sociale forhold som det almindelige menneske kunne identificere sig med.

Jeppe Aakjær stammer fra et meget fattigt bondemiljø på Skiveegnen. Hans barndom var præget af, at forældrene var hinandens modsætninger.

Faren talte og lo meget. Han blandede sig i politik og i hvordan samfundet var indrettet. Var der noget, der var uretfærdigt, sagde han det højt og prøvede at ændre det.

Moren var indadvendt og meget følsom. Hun var dybt troende og mente, at Gud gav svaret på alle spørgsmål i livet. Hun interesserede sig ikke for, hvad der foregik uden for hjemmets fire vægge.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Jeppes Aakjær arvede karaktertræk, som tydeligt ses i forfatterskabet, fra både faderen og moderen. Fra faren arvede han det udadvendte og engagerede. Fra moren arvede han en følsom interesse for naturens skønhed.

Uddannelsen blev taget i København, hvor Jeppes Aakjær læste til lærer og senere også til historiker. Han sugede intenst ny viden til sig. Litteratur skulle bruges til at blive klogere af. Jeppes Aakjær var meget optaget af, hvordan de svage havde det i livet. Han diskuterede og debatterede emnet på højskoler og på foredragsturneer. Jeppes Aakjær var optaget af Georg Brandes fremskridtsteorier, om at litteraturen skulle handle om samfundet, Darwins evolutinosteori og socialistiske tanker.

Jeppes Aakjær blev både gift, skilt og gift igen. Sammen med sin anden kone, Nanna levede han lykkeligt på Jenlegården. Her startede ægteparret traditionen med Jenlefester, hvor tusinder af mennesker mødtes for at høre politikere og forfattere holde foredrag og taler og diskutere samfundet. Jenlefester stoppede med Jeppes Aakjærs død. Senere er traditionen genoptaget af en lokal forening.

Jeppes Aakjær mente, at litteratur skulle være levende og skabe debat. Et grundlæggende træk ved Jeppes Aakjærs digtning er den åbenlyse kritik af enhver form for undertrykkelse og umyndiggørelse af mennesket.

Han skrev romaner og digte, der skabte debat om, hvordan samfundet var indrettet. Og han skrev digte, der handlede om det skønne, sanselige og stemningsmættede i naturens gang.

Tom Kristensen

Tom Kristensen (1893-1974) voksede op i en tid præget af store forandringer. Industrialisering havde givet mennesket en optimistisk tro på den moderne verdens uanede muligheder.

Den samme industrialisering gjorde 1. Verdenskrig til en krig med grusomme

rystede mennesket. Efter krigen gennemførtes et generationsopgør. Gamle idealer erstattes af nye. USA's stærke økonomiske position efter krigen gjorde, at USA på mange områder blev forbillede for den vestlige verden.

Følelsen af ikke at have noget kendt at støtte sig til, værditabet og tomhed blev af stor betydning for Tom Kristensens værker.

Tom Kristensen var produktiv fra 1920-1930, hvor han bl.a. skrev sit største værk 'Hærværk', der byggede på hans egne oplevelser som alkoholiker. Tom Kristensen holdt tidligt op med at skrive romaner og digte men fortsatte til sin død som skarpsindig kritiker.

Johannes Vilhelm Jensen

Johannes V. Jensen (1873-1950) er født og opvokset i Himmerland, hvor han modtog undervisning i hjemmet. Efter studentereksamen flyttede han til København, hvor han startede på medicinstudiet. Han tjente penge til studierne ved at skrive spændingsromaner til magasinpressen.

I 1895 opgav Johannes V. Jensen studierne og levede udelukkende som forfatter og journalist. På det tidspunkt havde han allerede udgivet 12 romaner.

Johannes V. Jensens forfatterskab blev omfangsrigt og udtrykker appetit på livet. Han skrev om menneskets kraft og drømte om at realisere sig selv. Han foretog lange rejser til Amerika og Østen og rundt i Europa. Indtrykkene herfra er tydelige i hans digtning.

Johannes V. Jensen var overbevist darwinist og ateist. Han havde et udpræget naturvidenskabeligt menneskesyn. I hans tidlige digtning ser vi også konflikten mellem det moderne videnskabelige intellekt og det romantiske og religiøst prægede menneske.

Johannes V. Jensen er især kendt for sine Himmerlandshistorier og for sine myter. Normalt betegner myter fortællinger om guder og væsener fra en anden

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

verden. Myten forklarer sammenhænge i vores verden på en billedlig måde. Fx sammenhænge om naturen, kulturen eller vores måde at være sammen på. Men Johannes V. Jensen bruger mytebegrebet på en anderledes måde. For ham er myten en kort fortælling, der beskriver en intens oplevelse. I 1944 modtog Johannes V. Jensen Nobelprisen i litteratur.

Cecil Bødker

Cecil Bødker (1927 -) blev født som eneste pige i en børneflokk på seks. Faderen var forfatter og ansat som tegner på en sølvvarefabrik, hvor Cecil Bødker senere kom i lære og blev uddannet sølvsmed.

Cecil Bødker skrev digte under sin læretid, og fortsatte skriveriet efter at hun blev uddannet. Faderen gav gode råd og støttede hendes forfatterskab. I 1955 sendte han hendes digte ind til forlaget Arena, som udgav digtsamlingen 'Luseblomster'.

Cecil Bødker er en meget alsidig forfatter med en stor produktion bag sig. Hun har skrevet talrige digte, radiospil, noveller og såvel børnebøger som voksenbøger. Især er hendes børnebøger om drengen Silas kendt af mange. Den 1. bog om Silas udkom i 1967 og den 13. bog i serien udkom i 1998.

Cecil Bødkers temaer er alsidige i hendes omfattende produktion. Karakteristisk for hendes figurer er, at de ofte er lidt skæve eksistenser med styrke og mod på livet. Tilbagevendende temaer er frihed, styrke og ansvaret for at tage konsekvenserne af valget.

Skildringen af miljøer fra fremmede lande, historiske tider og utopiske samfund går igen i alle bøgerne og giver læserne oplevelser, der sætter spor.

Tove Ditlevsen

Tove Ditlevsen (1917-1976) voksede op i en fattig socialdemokratisk arbejderfamilie i København.

Tove Ditlevsen skrev digte, romaner, noveller og børnebøger. Tove Ditlevsen tog altid børnenes parti. Hun beskrev ofte voldsomme følelser, oplevelser og forandringer i menneskets liv. Ofte med barnet eller kvinden som hovedperson.

Tove Ditlevsens liv var præget af voldsomme smertelige følelser. Hun skrev på en måde så hendes læsere, så deres egen usikkerhed og deres egne problemer ved at høre hendes livshistorier. Hendes skrivestil gjorde hende meget populær. På trods heraf oplevede Tove Ditlevsen angst og ensomhed, som gjorde, at hun til slut tog sit eget liv.

Halfdan Rasmussen

Halfdan Rasmussen (1915-2002) er mest kendt for sine børnerim og vrøvlevs. Hans sproglige finurligheder og sprudlende ordkunst har sat varige spor hos mange danske børn og voksne. Især hans livslange samarbejde med Ib Spang Olsen, der illustrerede en række af hans børnebøger, har haft et stort begejstret publikum.

I litteraturen kommer en tids tanker og stemninger til udtryk. Halfdan Rasmussens digtning er kendt for at være sjov og munter, men alvor og livets mørke sider blev også behandlet under pennen. Halfdan Rasmussens lyrik for voksne sætter dybe spor hos læserne, når den tager fat i alvorlige temaer som fx krig, fred og kærlighed.

I sin lyrik mestrede han alle digterkunstens virkemidler, det overraskende emnevalg, anderledes ordsammensætninger, ordenes dobbeltbetydninger, modsætningernes fascination og humoren som gennemslagskraft. Hans lyrik er gennemarbejdet leg med det danske sprog.

Halfdan Rasmussen voksede op i et arbejderkvarter på Christianshavn. Allerede som 14-årig gik han ud af skolen. Herefter havde han forskellige job, inden han efter højskoleophold begyndte at skrive digte.

Metodisk Vejledning og baggrund

'Katten ligger under kakkelovnen' folkevise

Visen er en humoristisk folkevise, der handler om, at nogen gange går alt anderledes end, man havde planlagt, tænkt og forventet.

Katten i visen er død. Den skal begravnes som et menneske, så der sendes bud efter kiste, skjorte og sang. Men inden alle forberedelserne til begravelsen er gjort, er rotterne og musene rendt med den døde kat.

Tal om visen. Den litterære samtale tager udgangspunkt i spørgsmåle:

- Hvad kan du godt lide i visen?
- Hvad kan du ikke lide i visen?
- Hvad undrer du dig over i visen?
- Hvad minder dig om andre bøger eller film?

Læs mere om den litterære samtale i afsnittet 'Læsning og litteraturforståelse', se side 60.

Brug 'Kopiark 1 – Den litterære samtale'. Eleverne tegner og skriver deres oplevelser og tanker på kopiarket, som danner udgangspunkt for samtale om folkevisen.

Visens handling genfortælles i genren tegneserie. Tal med eleverne om hvor mange billeder tegneserien skal indeholde for at være dækkende for folkevisens fortælling. Tal om forskellen på at udtrykke tale og tanker. Siger vi nogen gange noget, selv om vi tænker noget andet? Arbejd med elevernes indlevelse i hvad personerne i visen kunne tænkes at sige og mene.

Stil spørgsmåle:

- Hvad tænker og siger snedkeren?
- Hvad tænker og siger jomfruen?
- Hvad tænker og siger degnen?
- Hvad tænker og siger mus og rotter?
- Hvad tænker og siger kattens unge?

Brug 'Kopiark 2 – Tale- og tænkeboblér', hvor boblerne klippes ud og limes ind i elevernes tegneserier. Lad evt. eleverne selv lave tale- og tænkeboblér i tegneserien.

Arbejd med at lave en liste over katteord, som eleverne bruger i selvskrevne kattedigte. I fællesskab laves en skriftlig ide-bank med katteord og rimord, som læreren noterer på tavlen.

'Mallebrok er død i krigen', folkevise

Introduktion til Mallebrok:

'Mallebrok er død i krigen' er en kendt børnesang, som intet har med krigen i 1864 at gøre. Mallebrok er en fordanskning af navnet på den engelsk feltherre og statsmand: John Churchill, hertug af Marlborough (1650-1722). Han kæmpede og vandt adskillige store slag mod franskmændene i Den Spanske Arvefølgekrig (1702-1714). Under Marlborough kæmpede et dansk korps på 10.000 mand, udtaget fra de forskellige danske regimenter.

Sangen var oprindeligt en fransk soldatersang, som blev sunget af modstandere af Marlborough. Man formodede, at sang man, at Marlborough var død, så ville Marlborough ikke vinde slaget.

Arbejdsforslag:

Visen er en humoristisk vise med et nonsens-budskab. Graven har ikke noget hul, præstens tale har ingen ord, og den døde ligger i graven og tygger på en skrå. Det hele er noget vrøvl, og der er ingen mening i sangen. Men melodien er god, teksten er sjov og børn holder af at synge visen. Sammenlign evt. visen med andre nonsensdigte og sange, fx 'Posemandens bil', der også indeholder nonsens-budskaber.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Tal om visen. Den litterære samtale tager udgangspunkt i spørgsmålene:

- Hvad kan du godt lide i sangen?
- Hvad kan du ikke lide i sangen?
- Hvad undrer du dig over i sangen?
- Hvad minder dig om andre bøger eller film?

Læs mere om den litterære samtale under afsnit, 'Læsning og litteraturforståelse'. Eleverne udtrykker deres umiddelbare indtryk som tegninger og skreven tekst. Brug 'Kopiark 1 – Den litterære samtale'.

Herefter arbejdes med at genskabe tekstens indhold i billedligt udtryk, som tegneserie. Brug 'Kopiark 3 – Tegneserie' som hjælp. Tal med eleverne om hvor mange billeder tegneserien skal indeholde for at være dækkende for folkevisens fortælling. Tal om hvad forskellen er på 'at tale' og 'at tænke'. Gå i dialog med eleverne om hvornår vi siger noget, selv om vi tænker noget andet. Arbejd med elevernes bud på, hvad personer i visen tænker og siger. Brug 'Kopiark 2 – Tale og tænkebobler', hvor boblerne klippes ud og limes ind i elevernes tegneserier. Lad evt. eleverne selv tegne tale- og tankebobler i tegneserien.

Visen bruger gentagelser. Find gentagelserne og tal om dem. Sæt streg under og brug en farve til hver gentagelse. Stil spørgsmål:

- Kan du finde gentagelser?
- Hvorfor er der gentagelser?
- Hvad synes du om gentagelser?

Arbejdet med sproglige iagttagelser handler om gentagelsernes funktion i sproget. Gentagelser sætter fokus på det der er vigtigt i en tekst, det som forfatteren gerne vil sætte fokus på. Opfordr eleverne til at bruge farver til at understrege gentagelser med. Tal om hvor store dele af teksten der rent faktisk gentages. Hvilke andre sangtekster, der gentager sig kender I?

Genskabelse af visens indhold som dramatisk udtryk udfordrer sammenhæng mellem krop og sprog. Tal med eleverne om hvilke personer, der er med i visen og tal om, hvordan man med enkle rekvisitter kan synliggøre en rolle. Hvordan kan vi se, at en person er præst? Fx kan eleven, der spiller præst, holde en bibel i hænderne eller have et kors om halsen. Hvad kan soldatens rekvisit være?

Perspektivering handler om at sætte teksten i sammenhæng med netop det, som denne tekst siger den enkelte elev. Billede og tekst til 'Det visen minder mig om', er udgangspunkt for arbejdet med perspektivering. Opfølgende samtale om elevernes perspektiveringer rummer muligheder for indsigt i elevernes tanker, følelser og erfaringer.

**'Et barn er født i Betlehem',
N. F. S. Grundtvig.**

**'Dejlig er den himmel blå',
N. F. S. Grundtvig.**

**'Glade jul, dejlige jul',
B. S. Ingemann.**

Metodevejledningen er fælles for de tre julesalmer, da en del af opgaverne og tematik er fælles.

Forforståelse

I dette materiale beskæftiger vi os med tre julesalmer, som er kendte af de fleste elever. For at få udbytte af arbejdet med salmerne skal forforståelsen være i orden. Læs om nødvendigt fortællinger om Jesus fødsel højt for klassen. Brug fortællingen fra en børnebibel eller Juleevangeliet fra Lukas-Evangeliet, kap. 2, vers 1-20.

Tal med eleverne om deres kendskab til fortællingen og brug dette som udgangspunkt for at få skabt en nødvendig forforståelse.

Tal om julen. Hvorfor fejrer vi jul? Hvordan fejrer vi jul? Tal om hvilke høj-

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

tider og religiøse fester, der findes i andre religioner.

De fleste elever har hørt og sunget salmer tidligere. Tal med eleverne om deres kendskab til salmer. Hvad er en salme? Hvornår synger vi salmer? Hvad handler salmer om? Se også afsnit om salmer side 70 og skemaet side 80.

Herefter er klassen klar til at arbejde med den enkelte julesalme.

Ældre sprog

Mange ældre tekster indeholder ord, der er vanskelige og svære at forstå. Ofte vil meningen dog være forståelig, selv om eleven ikke forstår hvert enkelt ord.

Arbejd med nogle af de svære ord. Tal om ordenes betydning og skriv ordliste over ældre ord. Listen kan laves som en vægordbog på flipover/store ark eller i elevernes egne hæfter. Arbejdet med enkelte ord må ikke fjerne fokus fra helheden, men kan være nødvendig for at forstå helheden. Tal om indholdet af hver enkelt strofe.

Nøgleord

Eleverne arbejder med at finde vigtige og centrale ord i teksten som 'nøgleord', for tekstens indhold.

Biodigte

At beskrive centrale personer i en tekst kan gribes an på forskellig vis. I arbejdet med julesalmer foreslår vi, at eleverne skriver biodigte.

Biodigte findes i forskellige afskygninger, som alle stammer fra det amerikanske 'biopoem', som betyder 'livsdigt' eller 'livstekst'.

Arbejds punkterne i et biodigt handler dels om faktuelle oplysninger: navn, alder, status, familierelation mv. og dels om menneskelige egenskaber: kan godt lide, kan ikke lide, ønsker sig, trænger til, plejer at gøre mv. Formen på digtet er her tilpasset 1.-2. klasse.

Arbejdet sætter fokus på biografien for Jesus. Jesusfiguren har gennem litteratur og historie fået tillagt mange egenskaber

Måske har eleverne et bestemt syn på Jesusfiguren? I så fald må eleverne bruge deres forhåndskendskab til Jesus. Ellers bruges oplysninger fra det enkelte digt til at lave biodigte ud fra.

Byg en scene

Visualisering af strofer gøres effektivt og konkret ved at eleverne bygger scener fra salmen i kopipapirskasser eller lignende små kasser.

Materialer til byggeriet kan eleverne have indsamlet gennem seneste uger forud for arbejdet med salmen. Fx tomme emballager, bobleplast, ispinde, garnrester, korkpropper, kapsler, låg mv. Udover genbrugs-byggematerialer er der brug for lim, malertape, piberenser, vatkugler, stof mv.

Teknik til at lave fx et jesusbarn, en engel eller en krybbe er det hensigtsmæssigt at arbejde med i fællesskab.

Eleverne arbejder i grupper/makkerpar med at fremstille scener af udvalgte strofer. Eleverne vælger sig en strofe, hvor teksten nærlæses for at finde elementer, der hører til scenen.

Giv eleverne arbejds spørgsmål, der skaber struktur, fx:

1. Vælg en strofe.
2. Hvad er der på jeres scene?
3. Hvilke materialer skal I bruge?
4. Hvad er det vigtigste i jeres scene?
5. Hvordan viser I det vigtigste?
6. Skriv teksten/strofen og sæt den ved jeres scene.

Tegn et kort

Mange, især drenge, er mestre i at tegne kort over områder, hvor der lægges oplysninger ind i kortet. Evnen er sandsynligvis inspireret af timelang beskæftigelse med strategispil på computer, hvor spilleren kan 'klikke sig' sig ind på 'kort over området'. På disse kort er ofte indtegnet mål, farer, gevinster/styrke og andre vigtige detaljer for spillet.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

I arbejdet med salmer bruges denne evne og interesse til at nærlæse teksten for oplysninger, der kan give indblik i mål, farer og gevinster i salmens budskab.

Opgaven med at tegne kort over salmens indhold struktureres gennem spørgsmål som:

- Hvem er på rejse?
- Hvad er målet?
- Hvad møder de/han undervejs?
- Hvad giver styrke?
- Hvordan mistes styrke?
- Hvordan bevæger man sig?

Svar på oplysningerne tegnes på et A3-oversigtskort der rummer salmens oplysninger.

Evt. tegnes kortet i spillepladeformat, hvor udarbejdelse af 'rejserute', illustreres af felter, der kan rejses på vha. en terning.

Enkelte felter farves med 'styrkefarve' og enkelte felter farves med 'farefarve', som giver henholdsvis ret til at rykke et antal ekstra felter fremad/slå et ekstra slag eller til at gå et antal felter baglæns/ springes over i tur. Rejseruten skal følge salmens kronologiske handling.

Stjernen som symbol

Stjerner i julesalmer er ofte symbolske og udtrykker værdier eller er direkte billeder på fx Jesus, håbet, det positive, glæden mv.

Arbejd med opmærksomhed på sprogets dobbelte betydninger, at nogle ord både har en konkret betydning og en overført betydning. Hvad betyder det at være stjerne for en aften? Du er stjernen i mit liv? Opfordr eleverne til at komme med så mange sammenhænge som muligt, hvori ordet stjerne forekommer. Skriv elevernes forslag på tavlen/flipover og tal om, hvad de enkelte eksempler betyder og om hvilke egenskaber, vi tillægger stjerner.

Tal om hvad en stjerne gør og hvilke egenskaber, stjernen har i salmen. For-

tæl eleverne at det hedder besjæling, når vi giver natur eller døde ting en sjæl. Spørg om eleverne kender til andre generer, hvor natur eller døde ting får en sjæl. Tal fx om 'Bedstemor piletræ' fra Walt Disneys tegnefilm 'Pocahontas' eller om udvalgte H. C. Andersens tings-eventyr. Hvad tror I, er meningen med at gøre noget dødt levende?

Stil spørgsmål. Fx: Hvad gør stjernerne i salmen? Hvordan er stjernerne i salmen? Hvad er en stjerne? Kan en stjerne være flere ting? Sig sætninger med ordet 'stjerne'. Lav nye ord med 'stjerne'. Fx 'stjerne-støv'. Hvor mange ord kan I lave?

Gå i dialog med eleverne om, det kan tænkes at være en bestemt person, som har alle disse egenskaber? Hvis eleverne ikke kommer frem til, at det må være Jesus, salmens stjernesymbolik drejer sig om, må læreren stille mere direkte spørgsmål, der henleder elevernes opmærksomhed på sammenhængen mellem Jesus og stjernerne.

Fortæl om begrebet ledestjerne, som den stjerne, der skal lede mennesker på vejen mod det, de tror på; her i salmen til troen på Gud. Andre mennesker kan have andre ledestjerner. En ledestjerne kan være en person, der har gjort noget helt særligt, som man beundrer og har lært noget vigtigt af.

Eleverne tegner en ledestjerne, hvori de skriver navnet på en person, der leder dem i noget vigtigt. Brug stjernens takker til at skrive facts om personen. Aftal hvilke områder, der skal beskrives. Brug spørgsmål:

- Hvad/hvem er navnet på din stjerne?
- Hvad gør din stjerne?
- Hvordan er din stjerne?
- Hvad lærer du af din stjerne?

Engle

Ordet engel kommer af det græske Angelos, som betyder Guds sendebud. Engle bliver i kunst fremstillet på mange for-

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

skellige måder. Ofte har de vinger, er lyssende og har en glorie. Der findes forskellige slags engle, fx skytsengle (der beskytter) og ærkeengle (med special status). Læs mere om engle i 'Englebogen – for voksne og børn', Ascehoug Fakta 1993 og i 'Min bedstemor i himlen' i 'Flere af Thomas Windings bedste historier', Politiken 2007.

Tal om hvad englene gør i salmerne og om, hvilken stemning de skaber. Hvilke ord i salmen viser og giver os stemning?

Eleverne skriver digte om engle, hvor de udtrykker deres tanker om engle. Ikke alle elever tror på engle. 'Engledigte' kan laves uden 'engletro'. Digtning handler ikke primært om sandhed og ærlighed, men om kunsten at digte. Sandhed og ærlighed kan være et nyttigt redskab og en interessant vinkel at lægge på sin digtning, men digtning er først og fremmest kunsten at kunne fortælle, formidle og fremstille gode historier. Brug dette som udgangspunkt for elevernes skriveproces.

Digt om engle laves med bestemt struktur.

1. linje: En..... engel (fortæl om hvordan englen ser ud, fx 'En hvid engel', 'En flyvende engel'. Brug tillægsord.)
2. linje: Englen....
3. linje: Englen.....
4. linje: Englen....
5. linje: Gentagelse af 1. linje
6. linje: Jeg håber, englen..... (fortæl hvad du håber englen gør for dig, for andre mennesker eller for verden).

Linje 2, 3, 4 skal fortælle om, hvad englen gør, dvs. indeholder et udsagnsord i nutid.

Digtet skrives og sættes på maven/ryggen af den engel, som eleven laver. Englene udstilles.

Salme

- Indeholder kristendommens budskab.
- Indeholder bønner.
- Indeholder gode råd og opmuntring.
- Indeholder tak.
- Genfortæller biblens fortællinger.
- Handler om menneskets liv.
- Er ofte brugsdigtning, dvs. lavet til et bestemt formål.

Traditionel struktur på biodigt

1. linje: fornavn
2. linje: 4 karaktertræk
3. linje: slægtforhold (søn, datter af, søster til)
4. linje: elsker/holder af (tre ting eller mennesker)
5. linje: føler... (tre eksempler)
6. linje: trænger til (tre eksempler)
7. linje: frygter (tre eksempler)
8. linje: giver (tre eksempler)
9. linje: ønsker (tre eksempler)
10. linje: adresse
11. linje: efternavn

Udsagnsordene i linje 4-9 kan udskiftes med andre udsagnsord, som går mere i dialog med den enkelte tekst. Fx drømmer, hader, holder af, håber, bringer.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'Nu titte til hinanden de favre blomster små', B. S. Ingemann

Digtet stammer fra B. S. Ingemanns berømte digtsamling 'Morgensange for børn'. B. S. Ingemanns digtning er lys og let og indeholder stor undren over jordens skabelse.

Sangen indeholder i original udgave fem strofer. I elevdelen har vi valgt at trykke 1. vers, da vi mener, de øvrige strofer er for sprogligt vanskeligt at arbejde med i 1.-2. klasse. Syng evt. hele sangen med eleverne. Se 'Kopiark 5 – Nu titte til hinanden.'

Tal om enkelte ord, som er vanskelige at forstå. Noter disse på klassens væg-ordbog over gammelt sprog eller på ordlister i elevernes hæfter.

Brug sangen som udgangspunkt for samtale om, hvad der sker om morgenen i digtet og om morgenen i elevernes liv. I digtet handler morgenstemning om, hvad der sker i naturen. Gå i dialog med eleverne om naturen: Hvad sker der med blomster om morgenen? Hvornår åbner de sig? Hvilke dyr lever i naturen i Danmark? Sover dyr længe? Hvad laver dyrene om dagen? Har I prøvet at mærke duggen under bare tæer en sommermorgen på en græsplæne? Hvornår forsvinder duggen? Og hvorfor? Og hvorhen?

Brug 'Kopiark 10 – Tegn og skriv' til at arbejde med vigtige ord fra strofen.

Sæt undren over naturens undere og morgenens begyndelse på dagsorden for samtalen om B. S. Ingemanns digtning.

Arbejdet med digtet sætter fokus på det 'at vågne' og 'sanserne vågner'. I klassesamtalen vægtes hvilke sanser vi har, og hvad vi bruger dem til. Afhængig af hvor vi bor, vil vores sanser vågne af forskellige stimuli. Tal om hvad vi bliver vækket af henholdsvis på landet og i byen.

I digtlæsning er kontakt til sanseapparat væsentlig, da mange sproglige bil-

leder taler direkte til vores sanseapparat.

I arbejdet med sanserne tager vi udgangspunkt i de fem mest omtalte sanser: syns-, lugte-, smage-, høre- og følesans. Mennesket har dog flere sanser bl.a. muskel-ledsansen (kinæstetiske sans), som styrer bevægelser og muskelkraft i bevægelser, samt balancesansen (vestibulære sans), som styrer vores balance. Tal med eleverne om, hvilke sanser vi bruger, når vi cykler, spiller fodbold, står på ski mv., hvor der er tale om et samarbejde mellem flere sanser.

Introducer eleverne for digtformen akrostikon. Et akrostikon er et digt, hvor begyndelsesbogstaver på hver verselinje danner et (centralt) ord. Elever vælger et vigtigt ord fra deres egen morgen og skriver et digt ud fra ordet.

Fx: **Dyne**

Det er morgen.

Yndigt stråler solen.

Nogen hører radio.

Elsker dig.

'Stork, stork, Langeben', B. S. Ingemann

Digtet hedder oprindeligt 'Børnenes sang til storken'.

Arbejdet med sangen tager udgangspunkt i fordybelse i storkens natur. Eleverne lærer storkens levevis at kende og lever sig herefter ind i B. S. Ingemanns sang om storken. I sangen arbejdes der med at få øje på den kunstneriske frihed og fantasi som mange digtere har udfoldet sig indenfor, når de har fortalt os om storkens egenskaber som lykkebringer og barnebringer.

Få skolebiblioteket til at finde bøger om storke og læg dem klar i klasselokalet. Lån storken fra biologilokalet, stil den i klassen, så den hilser god morgen til eleverne. Hvis I ikke har en stork på skolen, så tegn en stork på tavlen i naturlig størrelse og farve. Klassen fyldes med storkestemning, som byder eleverne velkommen til arbejdet med digtet.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Storke er en imponerende fugl, der fascinerer os med sin ynde og storhed. I arbejdet med sangen 'Stork, stork, Langeben' tager vi udgangspunkt i faktuelle oplysninger om storke. Spørg eleverne, hvad det kan være interessant at vide om en stork. Lav fælles brainstorm på tavlen. Listen over fordybelse i storke vil sandsynligvis kunne formuleres som fakta, der omfatter: føde, form, farve, findested, formering, fjender, forsvar. Opfordr eleverne til at formulere spørgsmåle. Fx Hvad spiser mit dyr? Hvordan er mit dyr?

Eleverne arbejder i makkerpar med at undersøge faktuelle oplysninger for storke. Brug bøger, film og fx webtjenesten Danske Dyr, www.danskedyr.dk (siden kræver abonnement).

Alle elever fremstiller en stork, inspireret af en model, som læreren har fremstillet på forhånd. Det kan være en model i pap og pinde, hønsetråd og papmache, modellervoks eller lignende. Sammen med storke stilles et skilt med oplysninger om dyret.

Herefter arbejder klassen med sangen. Læs sangen og tal om hvad der er fakta, og hvad der er fantasi i sangen.

I makkerpar finder eleverne fakta og fantasi, som vi tillægger storke: at den bringer os lykke og kommer med de små børn. Stil spørgsmål; fx: Hvad får vi at vide om storke, som er fakta? Hvad får vi at vide om storke, som er fantasi? Hvad siger man storke kommer med? Kender I film, bøger, hvor storke kommer med noget til os?

'Pandeben! Godt det gror!', H. C. Andersen

Læs og syng remsen. Tal om hvad remsen mon er blevet brugt til. Hvem er fortælleren i remsen? Stil spørgsmål til eleverne: Hvem er jeg og hvem er du i remsen?

Klassen siger remsen i kor, mens lærer og elever peger på den del af eget

ansigt, som den enkelte strofe handler om. Prøv også at sige remsen i makkerpar, hvor modpartens ansigt berøres i den rækkefølge, som remsen fortæller.

Lav sammen med eleverne en ordbank med ord for ansigtets forskellige dele. Spørg eleverne: Hvad er ens ved vores ansigter? Hvad er forskelligt ved vores ansigter? Eleverne tegner et ansigt i stort format. På ansigtet skrives ord for de enkelte dele af ansigtet.

Tal om hvilken funktion de enkelte dele af ansigtet har. Hvad bruger vi øjnene til? Hvad bruger vi næsen til? Hvad bruger vi munden til? Introducer ordet 'sanser' og tal om vores sanser. Hvilke sanser er ikke nævnt i remsen?

I arbejdet med sanserne tager vi udgangspunkt i de fem mest omtalte sanser: syns-, lugte-, smags-, høre- og følesans. Mennesket har flere sanser bl.a. muskelledsansen (kinæstetiske sans), som styrer bevægelser og muskelkraft i bevægelser samt balancesansen (vestibulære sans), som styrer vores balance.

Tal med eleverne om, hvilke sanser vi bruger, når vi cykler, spiller fodbold, står på ski mv. Hvor er der tale om et samarbejde mellem flere sanser? Opfordr eleverne til at skrive sætninger, hvor sansernes funktion og legemsdel hører sammen. Fx 'Jeg kan høre med mit øre'.

Læs andre remser højt for eleverne og lad dem selv læse nogle af dem. Illustrer remserne og øv læsning af remser som individuel læsning, makkerlæsning og korlæsning. Hvad er en remse? Hvad har remser til fælles? Sikkert er det, at de fleste remser rimer. Find rim i remsen og arbejd evt. med spillet terningerim.

Terningerim

Kopier 'Kopiark 6 – Terning' i A3-format. Lav to terninger til hver strofe. Terningerne skal farves, så hver strofe får sin egen farve.

Find enderim i stroferne. Hver strofe indeholder tre par rim. Skriv enderimene på terningens flader.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Vær opmærksom på, at et rimpar i strofe 6 hedder: 'det – ret'. Det er ikke et ægte rim med nutidig udtale. Tal om hvordan man alligevel kan sige 'det – ret', så ordene rimer. Opfordr eleverne til at finde et ord, der rimer bedre på 'ret'. Ordet tilføjes på terning for strofe 6.

Klip skabelonerne ud og saml dem.

I grupper af 2-4 elever spilles med to terninger i samme farve. Det gælder om at slå slag med rimpar, dvs. terningerne skal vise to ord, der rimer. Hver deltager har tre slag pr. tur. Noter point for rimpar. Aftal hvor mange runder der spilles.

Byt terninger efter afsluttet spil med andre makkerpar/grupper, der spiller med andre rim/strofer.

'Hvor skoven dog er frisk og stor',

H. C. Andersen

Sangen handler om gøgen. Afspil gøgens sangstemme fra en cd eller et bånd med fuglestemmer på. Brug fx 'Se, lyt og lær' eller 'Fuglestemmerne omkring os.' Se henvisninger. Stil spørgsmål efter lytning. Hvilken fugl synger? Hvad ved I om gøgen?

Spørg eleverne, hvad det kan være interessant at vide om gøgen. Lav fælles brainstorm på tavlen. Listen over fordybelse i gøgen vil sandsynligvis kunne formuleres som fakta, der omfatter føde, form, farve, findested, formering, fjender, forsvar. Opfordr eleverne til at formulere spørgsmål. Fx Hvad spiser mit dyr? Hvilken form har mit dyr?

Lad eleverne arbejde i makkerpar med at undersøge faktuelle oplysninger for gøgen. Brug bøger, film og fx webtjenesten Danske Dyr, www.danskedyr.dk (siden kræver abonnement). Læg bøger klar om gøgen i klasselokalet. Lån gøgen fra biologilokalet, stil den i klassen, så alle elever kan se den. Hvis I ikke har en gøg på skolen, så tegn en gøg på tavlen eller medbring et foto af en gøg.

Alle elever fremstiller en gøg inspireret af den model, som læreren har fremstillet på forhånd. Det kan være en model i pap og pinde, hønsetråd og papmache, modellervoks eller lignende. Sammen med gøgen udstilles et skilt, hvor der står oplysninger om dyret. Arbejdet kan organiseres som makkerpar eller gruppearbejde, hvor der fremstilles en model i fællesskab. Herefter arbejder klassen med sangen.

I makkerpar finder eleverne fakta og fantasi i sangen. Stil spørgsmål: Hvad får vi at vide om gøgen, som er fakta? Hvad får vi at vide om gøgen, som er fantasi? Hvad fortæller antallet af kuk?

Tal om sangens sproglige virkemidler. Hvilken funktion har omkvædet? Hvilken stemning kommer vi i, når vi synger omkvædet?

Fortæl eleverne om den gamle folketro der fortæller, hvordan gøgens kuk skulle tydes. Unge mennesker tolkede antallet af kuk, som antal kys, de havde til gode. Ældre mennesker tolkede antallet af kuk, som antal år, de havde tilbage at leve i.

Lav en liste over skovord. Listen bruges til at skrive en historie, hvor kravet er, at der skal indgå en skov og en gøg, der kukker.

Skriv en historie

Eleverne folder et hvidt A4-ark til A5. Alle bøger skal indeholde forside med illustration, titel og forfatternavn. Tal om at alle historier skal have en indledning, en handling og en afslutning. Nogle elever sprudler af fortællelyst, fantasi og gå-på-mod, og andre elever har brug for en hjælpende hånd i kraft af afklarende spørgsmål og en ide til første sætning i historien.

Stil spørgsmål til historiens hvem, hvor og hvad.

Giv eleverne forslag til en indledende sætning, fx 'En dag Ole gik i skoven, hørte han kukkeren. Kuk, kuk....' eller 'Solen var lige gået ned, da jeg hørte....'

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Brug 'Kopiark 10 – Tegn og skriv'.

Flere ideer til arbejdet med skoven som tema, findes på 'Skoven i skolen's hjemmeside www.skoveniskolen.dk.

'Ole sad på en knold og sang', Jeppe Aakjær

Sangen handler om en dreng, der keder sig gudsjammerligt. Han er hyrdedreng, passer får og geder og har en voksende længsel i brystet efter at rejse ud i verden. I slutningen af sangen rejser Ole.

Tal om Oles tanker, handlinger og beslutninger.

Fortæl sangen som tegneserie, hvor der for hvert billede laves tanke- og talebobler til Ole og dyrene. Brug 'Kopiark 2 – Tale- og tænkebobler'.

Fortæl eleverne om datidens samfund. Fortæl om hvordan børn tidligt kom ud og tjene hos bønderne, om hvordan menneskers position i samfundet meget vanskeligt lod sig ændre, om hvordan skellet mellem rige og fattige var kolossalt, fortæl om sundhed, sygdom, uddannelse og mangel på samme og om, hvordan mange mennesker drømte om at rejse til fjerne lande for at ændre deres liv.

Jeppe Aakjær fortalte om det hele gennem sin digtning. Han 'holdt med' de fattige og ofte ses i hans digtning opfordringer til at ændre samfundet.

Tegn et kort over Oles liv i 1899. Mange, især drenge, er mestre i at tegne kort over områder, hvor der lægges oplysninger, fact mv. ind i kortet. Evnen er sandsynligvis inspireret af timelang beskæftigelse med strategispil på computer, hvor spilleren kan 'klikke sig' sig ind på 'kort over området'. På disse kort er ofte indtegnet mål, farer, gevinster/styrke og andre vigtige detaljer for spillet.

I arbejdet med sangen bruges dels denne evne og interesse til at nærlæse teksten for oplysninger, der kan give indblik i mål, farer og gevinster i sangens budskab og dels lærerens fortælling om livet i 1899.

Opgaven med at tegne kort over sangens indhold og livet i 1899 struktureres gennem samtale med spørgsmål fx:

- Hvad laver Ole?
- Hvad ønsker Ole?
- Hvad er Oles mål?
- Hvad mon Ole møder undervejs?
- Hvad giver Ole styrke?
- Hvordan mister Ole styrke?
- Hvor er Oles familie?
- Hvem er med i Oles familie?
- Hvad laver Oles familie?
- Hvordan bevæger man sig?

Svar på oplysningerne tegnes på et A4 eller A3-oversigtskort med oplysninger om Oles liv.

Evt. tegnes kortet i spillepladeformat, hvor udarbejdelse af 'rejserute', illustreres af felter, der kan rejses på vha. en terning.

Enkelte felter farves med 'styrkefarve' og enkelte felter farves med 'farefarve', som giver henholdsvis ret til at rykke et antal ekstra felter fremad, slå et ekstra slag eller til at rykke et antal felter baglæns eller evt. springes over i tur.

Tal om hvad der giver styrke. Fx kan en ekstra madpakke, en ny sweater eller ros give styrke.

Tal om hvordan der mistes styrke. Fx kan sygdom, død og et mistet gedekid betyde ulykke og dermed mistet styrke.

'Syv arbejdsvante dværge', Jeppe Aakjær

Digtet er skrevet på baggrund af folkeeventyret om Snehvide. Læs eventyret højt for eleverne inden I arbejder med digtet.

Tal om visen. Den litterære samtale tager udgangspunkt i spørgsmål:

- Hvad kan du godt lide i historien?
- Hvad kan du ikke lide ved historien?
- Hvad undrer du dig over i historien?
- Hvad minder dig om andre bøger eller film?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Læs mere om den litterære samtale under afsnit, 'Læsning og litteraturforståelse'. Se side 60. Brug 'Kopiark 1 – Den litterære samtale'.

Eleverne tegner og skriver deres oplevelser og tanker på kopiark 1, som danner udgangspunkt for samtale om digtet.

Arbejd med sproglig opmærksomhed på ukendte ord. I arbejdet med at gøre nye ord aktive, kan skrives en sætning med hvert nyt ord.

Rimskemaet AABBA går igennem hele digtet. Tal med eleverne om, hvordan rim er med til at skabe rytme og hastighed i digtet. Første enderim kaldes A og næste enderim kaldes B. Lad eleverne finde et mønster i rimene. Brug forskellige farver til at understrege forskellige rimpar med.

Spil evt. 'Terningerim.'

Arbejd med digtets oplysninger om Snehvide og dværgene og arbejd med personkarakteristikker ved at lave biodigte. Læs mere om biodigte på side 76 i metodevejledning for arbejdet med julesalmer: 'Et barn er født i Betlehem' m.fl. Elevernes forhåndskendskab til Snehvide og dværgene må naturligvis medtænkes i digtene.

Sæt digtets indhold ind i eventyrets handling. Tal om hvad der er sket før digtets handling, og hvad der kommer til at ske efter digtets handling.

Digtet læses højt som læseteater, hvor eleverne fordeler digtets verselinjer mellem sig. Tal om hvordan enkelte rekvizitter, stemmeføring og mimik kan være med til at understrege en karakter. Genskabelse af visens indhold som dramatisk udtryk udfordrer sammenhæng mellem krop og sprog. Tal med eleverne om hvilke personer, der er med i visen og tal om, hvordan man med enkle rekvizitter kan synliggøre en rolle. Hvordan kan vi se, at en person er Snehvide? Hvordan kan man se, at en person er en arbejdsvant dværg?

Terningerim

Kopier 'Kopiark 6 – Terning' i A3-format. Lav to terninger til hver strofe. Terningerne skal farves, så hver strofe får sin egen farve.

Find enderim i stroferne og skriv dem på terningernes flader. Vær opmærksom på at hver strofe indeholder to par rim efter rimmønster AABBA. For at strofens rimpar kan passe på antallet af flader, skal der tilføjes et B-rim. Arbejdet kan evt. laves med udgangspunkt i brainstorm på klassen, hvorefter grupperne selv vælger hvilket rim, de tilfører deres terninger.

I grupper af 2-4 elever spilles med to terninger i samme farve. Det gælder om at slå slag med rimpar, dvs. terningerne skal vise to ord, der rimer. Hver deltager har tre slag pr. tur. Noter point for rimpar. Aftal hvor mange runder I vil spille. Efter afsluttet spil byttes terninger med andre makkerpar/grupper, der spiller med andre rim/strofer.

Digt af Henrik Pontoppidan

Digtet er ganske kort og består af en sætning fordelt på to verselinjer. Det handler om en kamp. Måske handler det om kampen for at lære at beherske tale og skriftsprog? Måske handler det om en anden kamp, hvor tale og skrift var et af våbne-

I arbejdet med digtet fokuseres på billedsprog. Kampe mod trolde er generelt udtryk for vanskelige og svære situationer i et menneskes liv, jævnfør bl.a. prøvelser i eventyr. Brug evt. 'Kopiark 1 – Den litterære samtale' som udgangspunkt for samtale om digtet. Spørg om eleverne kender til kampe mod trolde fra andre historier, eventyr, film mv.

Tal om at trolden kan være et billede på en vanskelig kamp, find andre talemåder hvori der indgår billedsprog og noter dem på flipover eller tavle. Fx:

- Det er lige så svært som, at finde en nål i en høstak.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

- Det er lige så svært, som at få en kamel igennem et nåleøje.
- Han var vild som en løve.
- Hun er stærk som en okse.

Opfordr eleverne til at finde på flere billedlige talemåder og til at illustrere udvalgte talemåder. Udstil talemåder og illustrationer i klassen.

Når dyr/væsner indgår i billedsprog, bruges dyrets/væsnets egenskaber som en del af det sproglige udtryk. Arbejd med at karakterisere trolden i billedet og tal om, hvordan troldens egenskaber er en del af det sproglige budskab. Stil spørgsmål. Hvordan er en trold? Hvordan tror du, det er at kæmpe mod en trold? Kender du dyr, som det er svært at kæmpe mod? Kender du dyr, som det er nemt at kæmpe mod? Omformuler digtet, og skift trolden ud med et andet væsen. Leg med rimene, så de passer til indholdet. Gør det kampen svær eller let? Hvorfor/hvorfor ikke?

Fx:

Med alf jeg kæmpede på trampolin og gyng,
indtil jeg næsten selv fik vinger og ynde.

Med løve jeg kæmpede i dansk og gymnastik
indtil jeg næsten selv fik styrke i blik.

Tal om kampe. Hvilke kampe er gode? Hvilke kampe er svære? Hvilke kampe er dårlige? Hvilke kampe vil vi helst undvære?

'Blæst', Tom Kristensen

Digtet fortæller kraftfuldt og intenst om blæst. Læs digtet og tal om hver enkelt strofes betydning. Læg vægt på at strofernes maleriske og billedlige sprog får mulighed for at fremstå klart. Læs digtet langsomt og stemningsfuldt og forklar svære ord, så digtets mening bliver tydelig.

Saft og kraft i litteratur oplever vi, når vores sanser bliver tændt i læsning-

gen. Blæst er en vejrtype, der tænder vores sanser. Arbejd med elevernes sansoplevelser i blæsevejr. Tal med eleverne om det forunderlige i, at blæst ikke kan ses med det blotte øje, men kun kan ses i kraft af den effekt blæst har på sine omgivelser. Fx på træer, huse, ildebrande eller en cykeltur.

Tal om hvordan sanserne bliver brugt i oplevelsen af blæsevejr i skov, hav og ild. Hvordan er det at være i en skov, når det blæser? Hvordan føles det? Hvordan ser det ud? Hvordan lyder det? Stil samme type spørgsmål til strofen om havet. Tal om hvordan ild opleves. Hvis I har mulighed for at tænde et bål, så tænd et og oplev hvordan pust, blæst og vind giver næring til flammerne. Tal også om hvilket 'rum', der henvises til i digtets sidste strofe.

Elevernes opmærksomhed på sansoplevelser bruges, når de selv skriver digte om andre vejrtyper. Mange elever vil have stor glæde af fælles indsamling af ord og rim til at skrive digte ud fra. Lav fælles brainstorm på de forskellige vejrtyper. Hvilke ord kommer I til at tænke på, når jeg siger 'regnvejr'? Lav en rimbank der indeholder rimord, der passer til de enkelte vejrtyper. Hvad rimer på 'våd'? Tal om en fælles indledning til digte:

Fx:

Når det bliver jeg.....

eller:

Når får jeg.....

Fx:

*Når det regner, bliver jeg våd
og råber på en redningsbåd.*

*Når solen skinner, får jeg varme kinder.
Solen giver mig glade minder.*

Syng evt. 'Blæsten kan man ikke få at se' og lav en sammenligning af de to tekster. Fokuser på hvordan blæsten synliggøres i de to tekster.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

'Androkles og Løven', Johannes V. Jensen

'Androkles og løven' handler om medfølelse og næstekærlighed. Teksten er en gendigtning af et gammelt sagn.

I følge sagnet er Androkles en romersk slave, der beskyldes for tyveri, straffes og tages til fange. Han flygter, og under sin flugt i Afrikas ørken plejer han en syg løve. Senere bliver Androkles atter fanget og kastet for løverne i Roms arena. Her er det hans ven, løven fra ørkenen, som taknemmeligt slikker ham i ansigtet i stedet for at æde ham. Både Androkles og løven får deres frihed.

Tal om visen. Den litterære samtale tager udgangspunkt i spørgsmålene:

- Hvad kan du godt lide i digtet?
- Hvad kan du ikke lide i digtet?
- Hvad undrer du dig over i digtet?
- Hvad minder dig om andre bøger eller film?

Læs mere om den litterære samtale under afsnit, 'Læsning og litteraturforståelse', se side 60. Brug 'Kopiark 1 – Den litterære samtale'.

Eleverne tegner og skriver deres oplevelser og tanker på kopiark 1, som danner udgangspunkt for samtale om digtet.

Tal om indholdet i sagnet, om det at blive uskyldig dømt og om de grusomme straffe, som datidens mægtige magthavere udsatte befolkningen for, og tal om

hvordan medfølelse og næstekærlighed kan redde liv. Gå i dialog med eleverne om deres kendskab til andre historier, hvor helten udviser medfølelse og får sin belønning.

Lav en karakteristik af Androkles, Cæsar og løven. Opfordr eleverne til at bruge tillægsord i deres beskrivelser. Fokuser på udvalgte steder af teksten, hvor handlingen fortæller os noget præcist om personernes karakteristik. Læs udvalgte tekststeder højt for eleverne og tal om hvilke karaktertræk bestemte handlinger er udtryk for.

Sorter digtets enkelte ord og handlinger i to grupper, som er hinandens modsætninger. Lav en gruppe med ord/handlinger som er 'positive' og en anden gruppe af ord/handlinger som er 'negative'.

Afhængig af elevgruppens erfaringer med sprogbrug omkring menneskers opførelse vælges et modsætningspar, som eleverne har kendskab til. I klasser hvor der arbejdes med girafspråk vil modsætningen 'giraf' - 'ulv' være hensigtsmæssig at bruge. I klasser hvor der arbejdes med assertiv opførelse vil betegnelsen for modsætninger 'grøn adfærd' - 'rød adfærd' være god. Modspætningsparret 'god' og 'dårlig' kan de fleste elever forholde sig til.

Sorteringsarbejdet foregår under højtlesning af digtet. Læs gerne i kor. Stands op og tal om indholdet undervejs. Sorter sætninger, beskrivelser og handlinger i 'god' og 'dårlig' under højtlesning. Læses der ved hjælp af OHP, så brug to forskellige farver til at understrege ord og handlinger i kategorierne 'god' og 'dårlig' undervejs.

Tal om hvilke store følelser sagnet handler om. Noter navne for følelserne. Dan modsætningspar til digtets følelser. Ikke alle følelser indgår som modsætningspar i digtet.

Tal om hvordan Androkles føler, da han uskyldigt anklages for tyveri og risikerer hængning eller ædning. Hvad føler

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

han? Han føler sikkert 'frygt'. Hvad er den modsatte følelse? Sagnet's handling arbejdes igennem og navne på følelser noteres på tavle eller flipover.

Spil vendespil om modsatte følelser. Brug 'Kopiark 7 – Vendespil. Modsatte følelser'.

Opfør 'Androkles og løven' som dukketeater. Lav Androkles, Cæcar og løven som figurer. Figurerne laves fx som stangdukker. Brug figurerne til at spille sagnet om Androkles og løven. Hjælp eleverne med i fællesskab at strukturere handlingen ved at inddele sagnet i 3-4 kapitler. For hvert kapitel beskrives hvem der er på scenen, hvad der sker og hvor handlingen foregår. Det kan være en ide at indføre en fortæller i hver dramagrube. Fortællers rolle er at skabe sammenhæng i fortællingen, fx i forbindelse med sceneskift.

Sagnet findes også som billedbog: 'Androkles og løven' af Birte Dietz.

'Modsatte følelser – Vendespil'

Modsatte følelser spilles af 2 - 4 spillere. Brug 'Kopiark 7 – Vendespil. Modsatte følelser'. Konstruer stik. Skriv navn på en følelse og en modsat følelse på hver sin brik. Lav 8 - 12 sæt af følelser. Illustrer evt. følelserne.

Brikkerne lægges med bagsiden opad. Vend på skift to brikker. Hvis brikkerne danner et modsætningspar, beholdes sættet som stik, og to nye brikker vendes. Hvis sættet ikke giver et modsætningspar, lægges brikkerne på deres plads på bordpladen, og turen går videre til næste spiller. Hver spiller må max vende tre gange pr. tur. Den, der får flest stik, vinder spillet.

'Zoologisk Have', Johannes V. Jensen

Læs digtet højt for eleverne og gå i dialog med eleverne om deres umiddelbare indtryk af ord, indhold, oplevelser mv. Arbejd med fokus på sprogets rim, vanskelige ord og tidstypiske ord og formuleringer.

Eleverne skriver/tegner om egne oplevelser med zoologisk have. Brug 'Kopiark 10 – Tegn og skriv'.

I arbejdet med digtet har vi valgt at udvide det danskfaglige arbejde med naturfagligt fokus.

I digtet er der mange forskellige dyr. De er fremmedartede og lever, på nær sæl og hare, ikke i Danmark.

Eleverne vælger i makkerpar et dyr, som de fordyber sig i. Lav fælles brainstorm på klassen om hvad det kan være relevant at vide om de enkelte dyr. Hvad kunne I godt tænke jer at vide om dyrene?

Listen vil sandsynligvis kunne formuleres som fakta, der omfatter føde, form, farve, findested, formering, fjender, forsvar. Opfordr eleverne til at omformulere fakta til spørgsmål. Fx Hvad spiser mit dyr? Hvordan ser mit dyr ud?

I fordybelsesarbejdet med digtets dyr bruges opslagsværker fra skolebiblioteket og internettet. Adressen www.verdens-dyr.dk er en overskuelig webtjeneste med bl.a. en læs-let del, hvor eleverne kan orientere sig og finde svar på relevante spørgsmål i arbejdet med dyr.

Dyrene kan grupperes efter forskellige kriterier. Fx kan dyr sorteres efter de seks store dyregrupper. Se 'Kopiark 8a/b - De seks store dyregrupper'. Arbejdet med at sortere dyrene fokuserer på ligheder og forskelle i dyrenes levevis, tilpasning, udseende mv. og træner evnen til at stille spørgsmål og problematisere ud fra fakta.

Sorter fx digtets dyr efter spørgsmål som: Hvilke dyr lever i Afrika? Hvilke dyr kan svømme? Hvilke dyr er truede?

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Opfordrer eleverne til selv at fortsætte rækken af spørgsmål.

Når eleverne skal svare på spørgsmål, der handler om ligheder og forskelle på dyr, er det vigtigt at have en viden om dyret og et billede af dyret at svare ud fra. Alle makkerpar tegner derfor deres valgte dyr på et kort eller kopierer et billede af dyret fra en bog eller fra internettet. Brug evt. 'Kopiark 9 – Zoologisk Have'.

Spil evt. 'Zoologisk Have'.

Spil 'Zoologisk Have'

Brug 'Kopiark 9 – Zoologisk Have'. Arbejd gruppevis. Tegn dyret eller lim et billede af dyret på kortet. Hver gruppe fremstiller et spil 'Zoologisk Have' med alle dyr i digtet. Læg alle brikker med forsiden opad og lad eleverne på skift stille spørgsmål til sortering af dyrene. Fx 'find alle dyr der kan svømme', 'find alle rovdyr', 'find dyret med den længste hals'. Gruppen taler, begrundes, argumenterer og diskuterer, mens de sorterer og vælger dyr ud, som svar på spørgsmålet.

Brikkerne kan også bruges til andre former for spil. Opfordr eleverne til selv at finde på spil, der arbejder med fakta om digtets dyr.

'Ode til en død kat', Cecil Bødker

Digtet handler om en kat, der er blevet kørt over af en traktor. Arbejd med digtets beskrivende ord. Hvordan ser den døde kat ud? Find oplysninger i digtet og lav en model af katten ud fra beskrivelserne. Brug ler eller modellervoks og fx en kagerulle til at få kattens flade udtryk frem.

Gå i dialog med eleverne om husdyr, nyttedyr og kæledyr.

Stil spørgsmål:

- Tror I, at katten i digtet er et kæledyr?
- Hvorfor, hvorfor ikke?

- Hvor foregår fortællingen?
- På hvilken tid af året foregår digtet?
- Er vi i byen eller på landet?
- Hvad laver katte på landet?
- Hvorfor har vi kæledyr?
- Hvorfor har vi nyttedyr?

Opfordr eleverne til at gå i dialog med teksten, til at finde ord og beskrivelser i teksten, som støtter elevernes holdninger og udsagn.

Tal om hvordan dyr og mennesker kan dø. Døden kan indtræde pludseligt eller efter lang tids sygdom. Det gør ondt at miste nogen man er glad for. Tal med eleverne om erfaringer og kendskab til den 'pludselige død' og til 'den langsomme død'.

Sammenlign evt. digtet med børnebildebogen 'Gode gamle Mis' af Michael Rosen, Forlaget Flachs. Bogen handler om sorgen og savnet ved at miste en aldrende kat.

'Heksen', Tove Ditlevsen

Det klassiske gys handler om at blive lokket og draget for at blive indfanget af noget farligt og skæbnesvangert. Vi almindelige mennesker har ikke umiddelbart kræfter til at klare os mod det farlige og gyselige. Det klassiske gys handler også om at opdage, at det man troede var trygt og godt pludselig ikke længere er trygt og godt. Gys drager. Mennesket er altid gennem fortællinger, teater og tv blevet draget af gys.

Digtet åbner døren ind til en gyselige verden. I arbejdet lægges vægt på at eleverne kommer tæt på gys i digtet og får mulighed for at digte videre på gys.

Arbejd med at beskrive heksens udseende og egenskaber. Find ord, der indgår i beskrivelsen af heksen, fx grønne øjne, ild fra øjne. På baggrund af samtale og ordjagt tegnes et billede af heksen.

Arbejd med at beskrive heksens hus. Find ord, der indgår i beskrivelsen af huset, fx: panel, døre, grå gespenster.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

På baggrund af samtale og ordjagt tegnes heksens hus.

Stemningen i digtet er uhyggelig. Samtal om hvad der giver os fornemmelsen af uhygge. Den uhyggelige stemning fremkommer af enkle detaljer, der hver især har uhyggelig betydning i digtet. Find de enkelte uhyggelige detaljer og noter dem. Arbejd videre med at finde andre uhyggelige ord og elementer, som eleverne kender fra andre sammenhænge.

Eleverne arbejder med digtets store tomme plads ved at tegne og skrive videre på digtet. Hvad sker der inde i heksens hus? Brug 'Kopiark 10 – Tegn og skriv'.

'Noget om at blive trådt på', Halfdan Rasmussen

Digtet konkretiserer det billedlige udtryk 'at blive trådt på' gennem en morsom historie om en mus og en hest. Arbejd med digtets udtryk for forskellige holdninger og følelser. Stil spørgsmål: Hvilke følelser hører vi om i digtet?

Tal om hvordan vores styrke, størrelse/socialt rang mv. er medvirkende til hvordan vi oplever knubs i livet. Sammenlign musens styrke med hestens styrke. Lav en brainstorm på tavlen over hvilke dyr, der er stærke og hvilke dyr, der er svage. Afhængig af elevgruppen kan opgaven løses i makkerpar, hvor der i to spalter skrives hhv. 'stærke' – 'svage'. Det er vigtigt at fokus holdes på det at blive 'trådt på'. Hvem kan træde på hvem? Hvorfor tror I forfatteren har valgt netop disse dyr? Ville det have været anderledes, hvis han havde valgt to andre dyr til at fortælle digtet med?

Gå i dialog med eleverne om overskriftens betydning. Tal om, hvordan vi kan træde på hinanden uden at bruge fødderne. Stil spørgsmål: Hvordan kan vi træde på hinandens følelser? Gå i dialog med eleverne om, at vi kan underkende hinandens glæde og stolthed ved

fx et udført stykke arbejde, en ny trøje, en oplevelse mv. med nedgørende kommentarer. Vi kan kritisere hinandens familier, hinandens evner eller mangel på samme evner. Tal med eleverne om, at sproget kan bruges til at anerkende/rose eller underkende/kritisere med.

Eleverne skriver og tegner selv en historie om det 'at blive trådt på'. Lad det være valgfrit om historien skal være en socialrealistisk fortælling eller en poetisk fortælling, der konkretiserer det billedlige udtryk 'at blive trådt på'.

'Ude i skoven sad nisser og kæmper', Halfdan Rasmussen

Digtet stammer fra Halfdan Rasmussens digtsamling 'Julekalender for børn', som er en billedbog med 24 rimede digte om trolde, nisser, kæmper, børn, gæs og ænder og alle deres forskellige forventninger til julen.

Gå i dialog med eleverne om forventninger til jul. Hvilke forventninger har I? Kan andre have andre forventninger? Har I prøvet at få en gave, I ikke havde ønsket jer, men som viste sig at være en dejlig gave?

Tal om digtet. Den litterære samtale tager udgangspunkt i spørgsmål:

- Hvad kan du godt lide i digtet?
- Hvad kan du ikke lide i digtet?
- Hvad undrer du dig over i digtet?
- Hvad minder dig om andre bøger eller film?

Læs mere om den litterære samtale under afsnit, 'Læsning og litteraturforståelse'. Se side 60. Brug 'Kopiark 1 – Den litterære samtale'.

Lad eleverne tegne og skrive deres oplevelser og tanker på kopiark 1, som danner udgangspunkt for samtale om digtet.

Lad eleverne lave ønskelister for kæmper, nisser og eleverne selv. Udvid arbejdet med ønskelisterne til at nogle af

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

ønskerne skal omfatte ikke-materielle ting som fx 'glæde' og 'spænding'. Tal om hvad ikke-materielle ønsker kan være.

'Tyggegummi-kongen bobbel', Halfdan Rasmussen

Digtet tilhører genren nonsensdigte, hvor leg med fremstilling af virkelighed, logik og sprog skaber et nonsensunivers. Hverdagens regler for sprog, naturlove mv. er sat ud af kraft i nonsensuniverset.

Halfdan Rasmussen er mester i at skabe nonsensuniverser, der fornøjer og fascinerer både børn og voksne.

Lad eleverne finde nonsens i digtet. Find rim i sproget. Tal om hvad det betyder, at teksten rimer og har en bestemt rytme, som gør den sangbar.

Find i fællesskab på andre tyggegummiord. Brug de nye tyggegummiord til at skrive et nyt tyggegummidigt.

Tegn og fortæl om en nonsensverden. Lav en fælles brainstorm på tavlen, hvor udgangspunktet for samtalen er: Hvad nu hvis alting var anderledes?

Tal om hvad der kan være anderledes og hvad der skaber nonsens. Fx er det nonsens at lave om på naturen. Fx 'at det regner op fra jorden', eller 'at solen skinner om natten', 'at mennesker bliver plantet som frø i jorden i stedet for at vokse i deres mors maver'. Det er nonsens at lave skøre ord, der ikke har nogen kendt mening, fx 'næserutsjebane', 'chokoladefattigdom'. Det er nonsens at skabe nye sammenhænge. Fx 'Det giver hovedpine, når mine hjerneceller skriger af mavepine'. Brug 'Kopiark 10 – Tegn og skriv'.

Det vil sjældent være nødvendigt at læreren lægger ud med ideer til en nonsensverden. Børn er ofte meget mere fantasifulde end voksne, når blot samtalen giver plads og anerkendelse af fantasien. Brug ideerne fra fælles brainstorm og samtale til at skrive og tegne egne nonsensdigte og historier.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kopiark 1 – Den litterære samtale

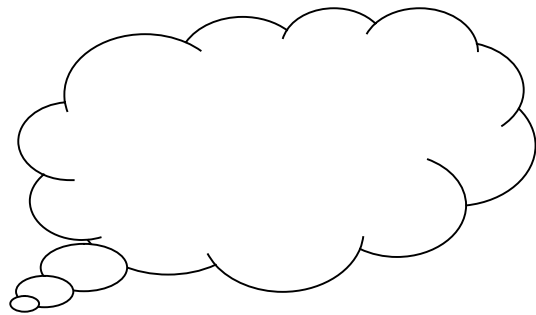
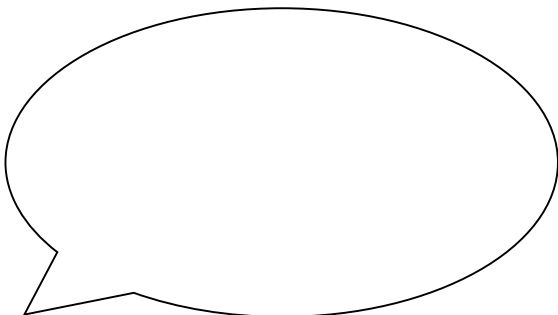
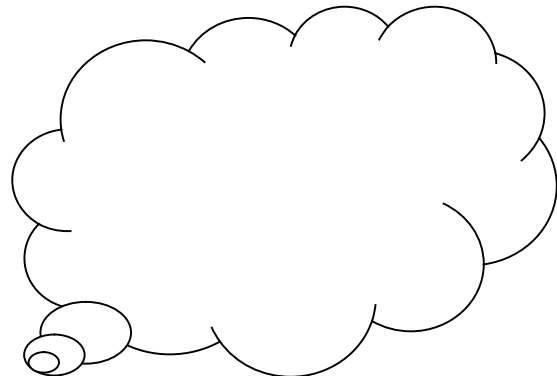
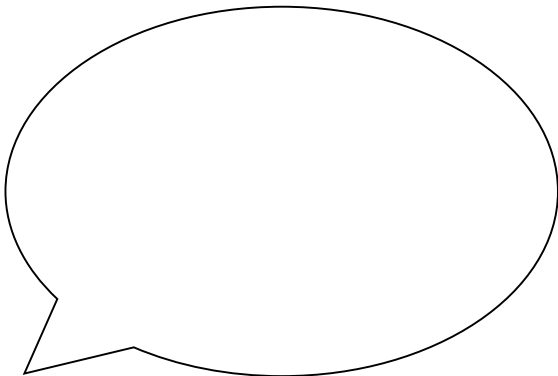
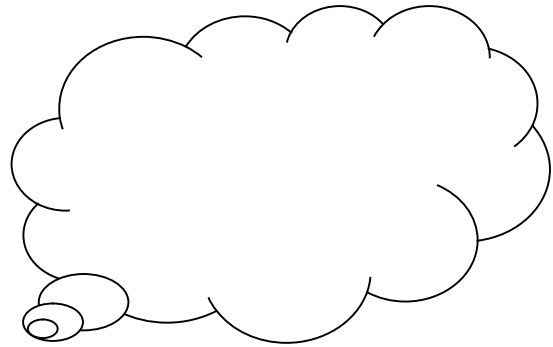
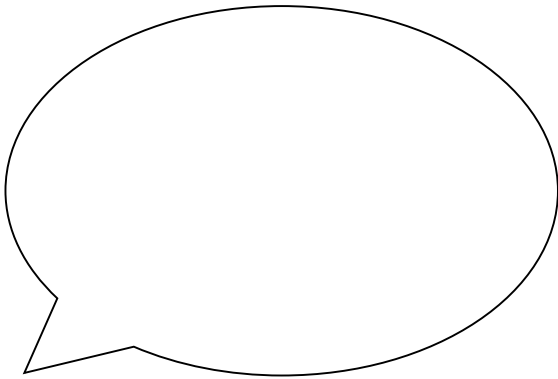
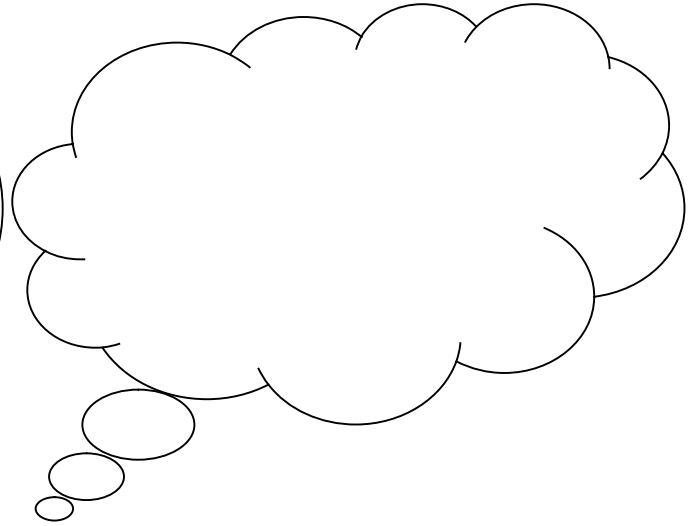
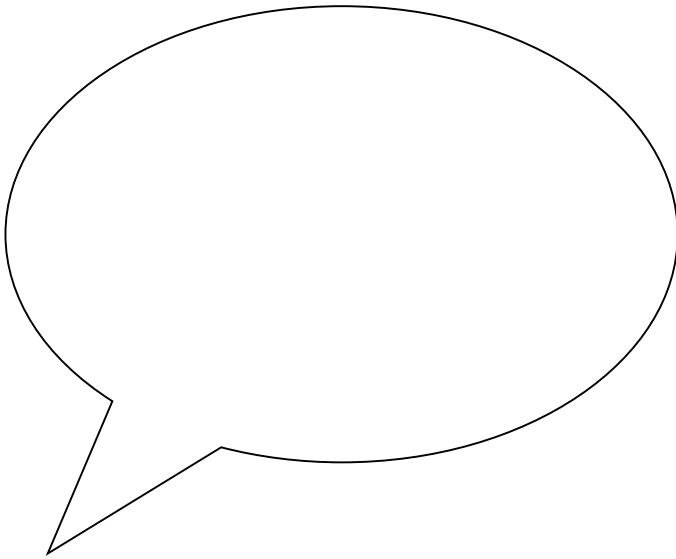
Det kan jeg ikke lide	Det minder mig om
Det kan jeg lide	Det undrer mig

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kopiark 2 – Tale- og tænkebobler

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kopiark 3 – Tegneserie

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kopiark 4 - Biodigt

Biodigt:

Navn:

Alder:

Familie:

Kan godt lide:

Kan ikke lide:

Ønsker sig:

Tre vigtige ord:

Kopiark 5 – Nu titte til hinanden, B. S. Ingemann, 1837.

Nu titte til hinanden

B. S. Ingemann, 1837

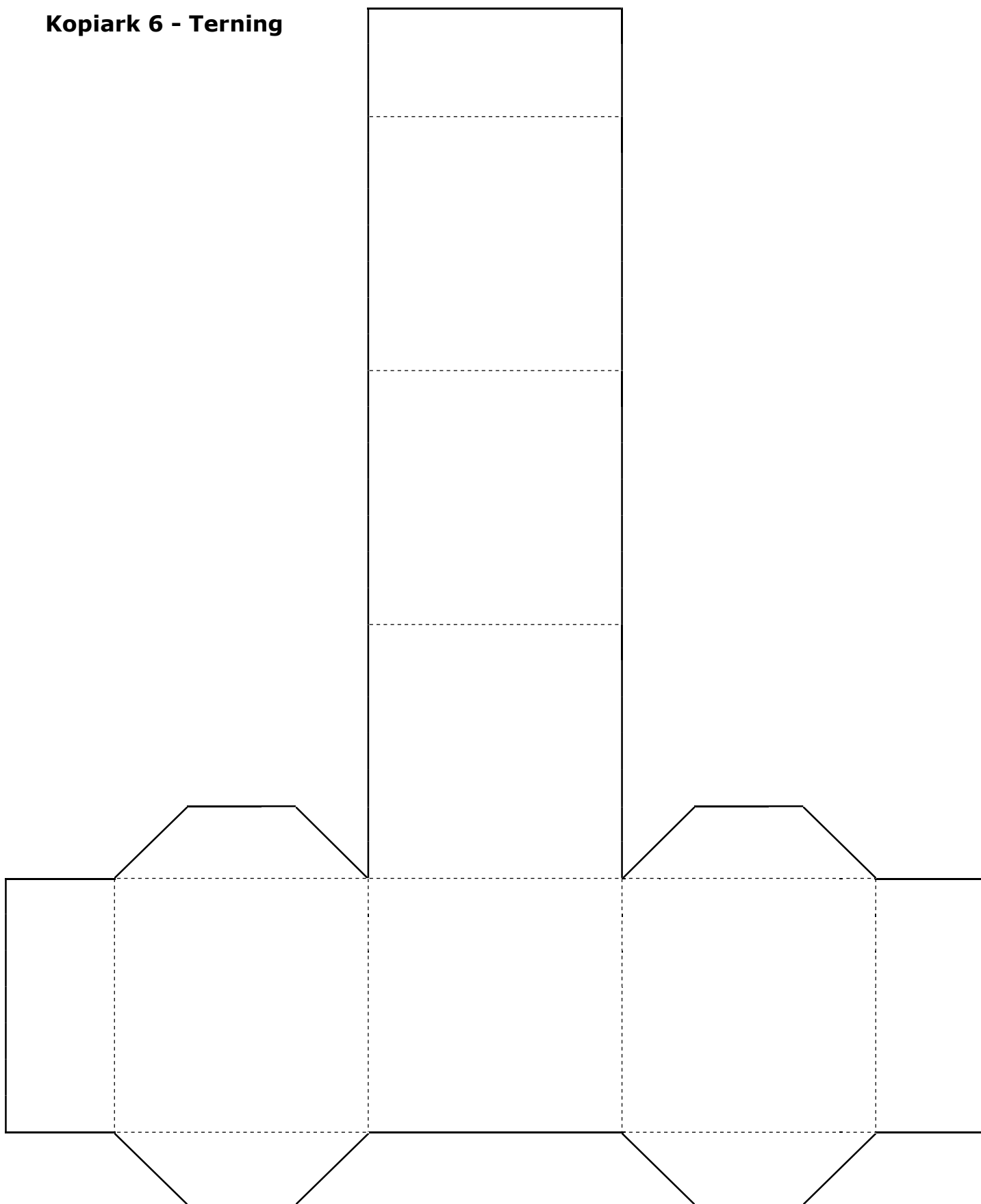
1. Nu titte til hinanden de favre blomster små,
de muntre fugle kalde på hverandre.
Nu alle jordens børn deres øjne opslå,
nu sneglen med hus på ryg vil vandre.
2. Den kære Gud og skaber den mindste orm er nær,
han føder fugl og markens lilje klæder.
Dog menneskenes børn har han allermest kær,
Gud ånder på øjet, når det græder.
3. Guds søn var selv et barn, og på krybbestrå han lå,
hans vugge stod på jord foruden gænge.
Guds himmeriges fryd har han lovet de små
og blomster fra paradisetts enge.
4. Guds søn har os så kær, han er børnevenden stor,
han bærer barnet op til Gud på armen.
Han storm og hav betvang, da han vandred på jord,
men børnene leged ham ved barmen.
5. O du, som os velsigned og tog i favn de små,
en morgen se vi dig i paradiset!
Du lærte os til Gud vore øjne opslå,
evindeligt være du lovpriset!

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kopiark 6 - Terning

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kopiark 7 – Vendespil. Modsatte følelser

Modsatte følelser	Modsatte følelser
Modsatte følelser	Modsatte følelser
Modsatte følelser	Modsatte følelser
Modsatte følelser	Modsatte følelser

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

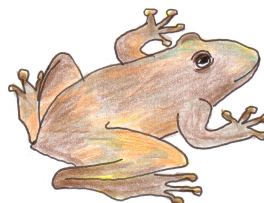
Kopiark 8a – De seks store dyregrupper

Pattedyr:

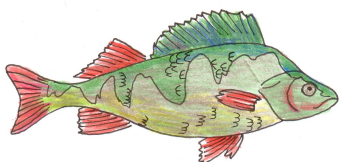
- ❖ (næsten altid) landdyr
- ❖ har hår eller pels på kroppen
- ❖ får ilt gennem lunger
- ❖ ungerne dier hos moderen

Padder:

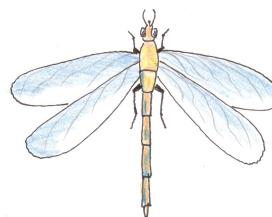
- ❖ har nøgen hud
- ❖ ånder med gæller som unger og med lunger som voksne
- ❖ lægger æg i vand

Fisk:

- ❖ lever i vand
- ❖ har hårde skæl på kroppen
- ❖ får ilt gennem gæller
- ❖ svømmer ved hjælp af finner
- ❖ lægger æg, som bliver til små fisk

Insekter:

- ❖ har bagkrop, forkrop og hoved
- ❖ har tre par ben
- ❖ har to følehorn, kaldet antenner
- ❖ har to par vinger
- ❖ lægger æg, der bliver til unger

Fugle:

- ❖ har vinger
- ❖ har fjer
- ❖ har et næb
- ❖ får ilt gennem lunger
- ❖ lægger æg, som skal ruges for at klækkes

Krybdyr:

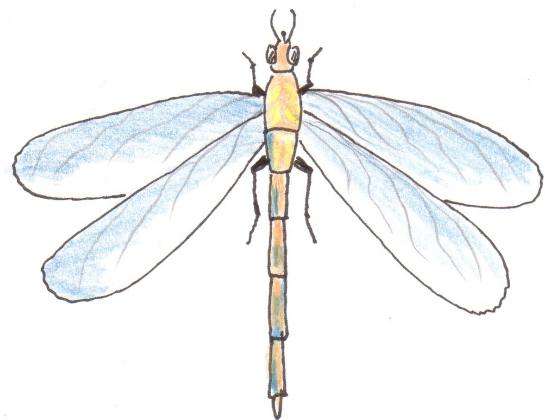
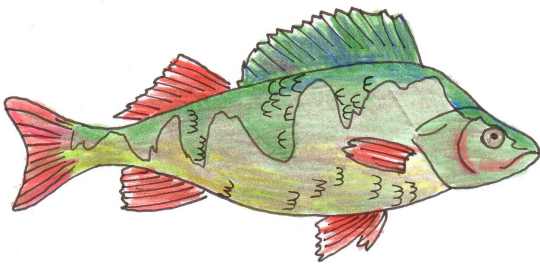
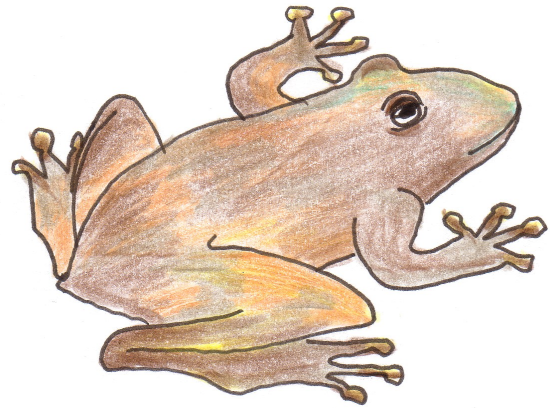
- ❖ de fleste lever på land
- ❖ huden er forhornet i store eller mindre skæl
- ❖ ånder ved lunger
- ❖ lægger æg på land

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kopiark 8b – De seks store dyregrupper

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Kopiark 9 – Zoologisk Have

Zoologisk have

Zoologisk have

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

Kopiark 10 – Tegn og skriv

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

- danskfagligt arbejde med kanonlitteratur

Lisbeth Alnor Christensen

Specialkonsulent og kursusinstruktør.

Forfatter/medforfatter til: 'På opdagelse i skolens arbejdsmiljø', 'På opdagelse i Harry Potters Univers', 'Danske Dyr', 'Storyline i matematik - Børnebyen', 'Kanongode folkeviser, salmer og digte 1-4'

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1

Henvender sig til folkeskolens danskundervisning i 1.-2. klasse. Kanongode folkeviser, salmer og digte 2, 3 og 4 henvender sig til folkeskolens danskundervisning i henholdsvis 3.-4., 5.-6. og 7.-9. klasse.

'Kanongode folkeviser, salmer og digte' indeholder tekster, arbejdsforslag og en teoretisk og metodisk vejledning til arbejdet med folkeviser, salmer og digte.

Ny litteraturpædagogik kombineret med traditionel litteraturhistorisk læsning åbner teksterne. Eleverne får taget livtag med teksternes udtryk, indtryk og sammenhængen mellem tekstens tid og vores tid.

På den måde gøres kanonlitteratur til nærværende og levende historiefortælling, der får eleverne til at tænke over eget liv og til at mærke nogle af kulturens spadestik.

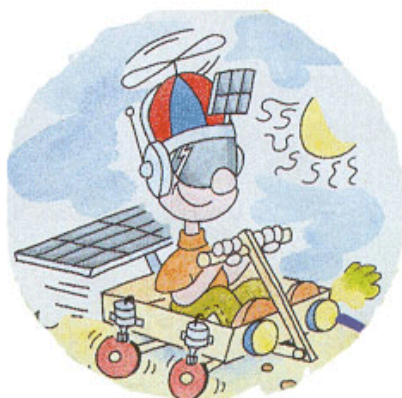
Teksterne kan bruges i faglige og tematiske forløb i danskundervisningen.

Anmelderne skrev:

Forfatteren gør i lærervejledningen med grundighed og prisværdig systematik rede for, hvilke kanonforfattere der er repræsenteret. Der bliver også gjort rede for, hvilke områder i målene for klassetrinnet der er tilgodeset.

Grundige opgaver til eleverne og vejledninger til læreren fører på udmærket måde ind i teksterne. De giver mulighed for, at eleverne kan give udtryk for deres oplevelse ved at digte, male, skrive og dramatisere.

Til den svære kunst at læse kantonetekster... er der mange idéer at hente i dette materiale.

Kanongode folkeviser, salmer og digte 1
- Danskfagligt arbejde med kanonlitteratur 1. - 2. klasse